

Barn som leker alene

En longitudinell studie av fenomenene sjenanse og sosial uinteresse og deres relasjon til emosjonelle problemer

Line A. Hoston og Rannveig B. Lybeck

Hovedoppgave

UNIVERSITETET I OSLO

06.09.2010

Abstrakt

Tema for denne hovedoppgaven er sosial tilbaketrekning blant barn. I tråd med Coplans Child Social Preference Scale (CSPS) dekomponeres sosial tilbaketrekning til å omhandle sjenanse og sosial uinteresse. I lys av at sosial tilbaketrekning fremheves som risikofaktor for internaliseringsproblematikk undersøkes relasjonen mellom emosjonelle problemer (SDQ), sjenanse og sosial uinteresse. Hovedoppgavens datamateriale er hentet fra det longitudinelle studiet The Matter of the First Friendship (TMTFF). Oppgaven benytter foreldrebesvarelser om et utvalg på 287 barn som følges over tre år (alder 3-6 år ved første måletidspunkt). Skalaen CSPS er ikke tidligere anvendt i sin helhet på norske utvalg. Våre undersøkelser indikerer at det er et valid instrument også i utvalg med norske barn. Imidlertid finner vi lavere gjennomsnittsverdier enn andre studier, samt en alderseffekt for både sjenanse og sosial uinteresse. Våre resultater bekrefter at sjenerte barn har mer emosjonelle problemer enn sine jevnaldrende. De emosjonelle problemene rapporteres dog ikke å være alvorlige og forverres ikke over tid. Videre indikerer vår studie et annet utviklingsforløp mellom emosjonelle problemer og sjenanse enn det som tidligere har vært antatt. Sosialt uinteresserte barn på sin side viser ikke høyere forekomst av emosjonelle problemer enn sine jevnaldrende. I sum tegnes et bilde av at foreldrene i vårt utvalg verken betrakter sjenanse eller sosial uinteresse som spesielt problematisk hos sine barn.

Forord

Vi ønsker å rette en stor takk til vår veileder og prosjektleder i TMTFF Anne Inger Helmen Borge. I oppgavesammenheng har dine råd og innspill vært uvurderlige. Som prosjektleder og arbeidsgiver har du vært tillitsfull og inkluderende. Vi er veldig takknemlige for at du lot oss delta aktivt i dette viktige og spennende prosjektet. Uten deg ville ikke denne hovedoppgaven blitt til.

En takk må også rettes vår metodeveileder Pål Ulleberg for god veiledning, presise formuleringer og stor tålmodighet. De gode innspillene og det skarpe blikket til Mona Bekkhus har uten tvil også bidratt til å løfte oppgaven.

En kjærlig takk går også til Anders og Anders for deres tålmodighet og støtte, samt til Rannveigs sønn som (så vidt det var) lot oss fullføre oppgaven før han bestemte seg for å komme til verden.

Avslutningsvis rettes en stor takk til foreldre og barn i Hadeland som gjennom år har brukt av sin tid for å bidra inn i prosjektet. Takk for verdifull informasjon.

God lesing!

Innhold

1. Innledning	3
2. Teori.....	4
2.1 Sosial tilbaketrekning.....	4
2.2 Differensiering av sosial tilbaketrekning.....	5
2.2.1 Grays teori om sensitivitet til forsterkning.....	5
2.2.2 Asendorpfs teori om barns sosiale motivasjon.....	6
2.2.3 Coplan - Barns sosiale preferanser	7
2.3 Sjenanse.....	8
2.3.1 Forekomst.....	8
2.3.2 Etiologi og risiko.....	9
2.4 Sosial uinteresse.....	12
2.4.1 Forekomst.....	12
2.4.2 Etiologi og risiko.....	13
2.5 Oppsummering og presentasjon av hypoteser.....	15
2.5.1 Tema 1: Sjenanse og sosial uinteresse som fenomen i et norsk utvalg	15
2.5.2 Tema 2: Sjenanse og emosjonelle problemer.....	16
2.5.3 Tema 3: Sosial uinteresse og emosjonelle problemer	17
3. Metode	18
3.1 Prosjektet ”The Matter of the First Friendship”	18
3.2 Hovedoppgavens utvalg	19
3.2.1 Bakgrunnen for valg av informanter og måletidspunkt	19
3.2.2 Frafall i selektert utvalg.....	20
3.2.3 Karakteristikk ved selektert utvalg.....	20
3.3 Instrumenter	21
3.3.1 Mål på sosial tilbaketrekning.....	21
3.3.2 Mål på emosjonelle problemer.....	21
3.4 Analyser	22
3.4.1 Bivariat korrelasjonsanalyse.....	23
3.4.2 Uavhengig utvalg t-test	23
3.4.3 Multiple regresjonsanalyser.....	24
3.4.4 Variansanalyse	24

3.4.5 Faktoranalyse.....	26
3.4.6 Strukturell likningsmodellerings analyse (SEM).....	27
4. Resultat.....	29
4.1 Forutsetningene for statistiske analyser	29
4.2 Tema 1: Sjenanse og sosial uinteresse som fenomen i et norsk utvalg	30
4.2.1 Sjenanse og sosial uinteresse er separate fenomen i vårt utvalg	30
4.2.2 Vårt utvalg og kanadiske utvalg vil vise tilsvarende forekomst	32
4.3 Tema 2: Sjenanse og emosjonelle problemer	35
4.3.1 Det er høyere forekomst av emosjonelle problemer hos sjenerte barn.....	35
4.3.2 Varig sjenerte vil vise vedvarende og akkumulerende emosjonelle problemer	36
4.3.3 Sjenanse forårsaker emosjonelle problemer – og ikke omvendt	37
4.4 Tema 3: Sosial uinteresse og emosjonelle problemer	39
4.4.1 Det er ikke høyere forekomst av emosjonelle problemer hos sosialt uinteresserte	39
4.4.2 Emosjonelle problemer vil ikke akkumuleres selv om sosial uinteresse vedvarer ..	40
5. Diskusjon.....	42
5.1 Tema 1: Sjenanse og sosial uinteresse som fenomen i et norsk utvalg	43
5.1.1 Sjenanse og sosial uinteresse som gyldige fenomen i et norsk utvalg	43
5.1.2 Forekomst av sjenanse og sosial uinteresse i et norsk utvalg	45
5.2 Tema 2: Sjenanse og emosjonelle problemer	48
5.2.1 Grad av emosjonelle problemer hos sjenerte barn	48
5.2.2 Indikasjon på kausalitet	49
5.3 Tema 3: Sosial uinteresse og emosjonelle problemer	52
5.4 Begrensninger	54
6. Oppsummering og konklusjon	57
6.1 Tema 1: Sjenanse og sosial uinteresse som fenomen i et norsk utvalg	57
6.2 Tema 2: Sjenanse og emosjonelle problemer	58
6.3 Tema 3: Sosial uinteresse og emosjonelle problemer	59
6.4 Konklusjon	59
Vedlegg	60
Litteraturliste.....	74

1. Innledning

Tema for denne hovedoppgaven er sosial tilbaketrekning blant barn. Det er i hovedsak tre grunner til at vi har valgt å fokusere på denne tematikken. For det første er sosial tilbaketrekning fremhevet som en frekvent form for dysfunksjonell atferd i barndommen (Rubin, Coplan & Bowker, 2009). For det andre vektlegger mange teoretikere sosial tilbaketrekning som en stor risikofaktor for internaliseringsproblematikk (se eksempelvis Ollendick, Greene, Weist & Oswald, 1990; Rubin, Chen, McDougall, Bowker & McKinnon, 1995a; Rubin, Hymel & Mills, 1989). For det tredje har nyere forskning avdekket at sosial tilbaketrekning er en heterogen kategori bestående av ulike former for tilbaketrekning med forskjellige utviklingsforløp og atferdskorrelater (Rubin & Coplan, 2004). Når forskningen på feltet i tillegg er begrenset synes tematikken å være både interessant og relevant.

Hensikten med denne oppgaven er å undersøke relasjonen mellom to former for sosial tilbaketrekning og emosjonelle problemer. Oppgaven vil ta utgangspunkt i datamateriale fra prosjektet ”The Matter of the First Friendship” (TMTFF). TMTFF er et longitudinelt utviklingspsykologisk prosjekt som omhandler betydningen av vennskap hos barn.

Strukturelt vil hovedoppgaven bestå av fem deler foruten denne innledningen: Teori, Metode, Resultat, Diskusjon og Konklusjon.

I teoridelen presenteres aktuell teori innenfor feltet. Presentasjonen danner bakteppet og leder frem til oppgavens hypoteser. Oppgavens syv hypoteser presenteres mot slutten av teorikapittelet under tre ulike tema:

- Tema 1: Sjenanse og sosial uinteresse som fenomen i et norsk utvalg
- Tema 2: Sjenanse og emosjonelle problemer
- Tema 3: Sosial uinteresse og emosjonelle problemer

I metodedelen presenteres TMTFF-prosjektet, oppgavens utvalg samt analysene som vil anvendes for å adressere temaene og hypotesene.

I resultatdelen presenteres våre funn – tematisk og hypotese for hypotese. Det gjøres oppmerksom på at kun utdrag fra de statistiske analysene vil presenteres i resultatdelen for å øke leservennligheten. Detaljer fra de statistiske analysene presenteres i vedlegg 1-13.

I drøftingen vil oppgavens resultater diskuteres basert på teori og empiri. Drøftingen følger oppgavens øvrige struktur og vil således gjøres tematisk. Under drøftingskapitelet rettes også

fokus mot studiets begrensninger. Oppgaven avsluttes med en kort oppsummering og konklusjon.

2. Teori

2.1 Sosial tilbaketrekning

Interaksjon og deling av erfaring med jevnaldrende utgjør en viktig kontekst for barns utvikling. I slike kontekster tilegner barn seg et vidt spekter av ferdigheter, holdninger og erfaringer som vil påvirke dem gjennom hele deres livsløp (Berk, 2006).

De siste tiårene har det vært en økende interesse for å studere barns vennskap og interaksjon med jevnaldrende og det eksisterer i dag enighet om de positive effektene av slike relasjoner (Rubin & Coplan, 2004). Gjennom interaksjon med jevnaldrene utvikler barn blant annet kapasiteten til å se og ta andres perspektiv, samtidig som de lærer moralske kodekser og tilegner seg forhandlingsevner (Piaget, 1932). Jevnaldrende er også effektive rollemodeller som gjensidig imiterer, vokter og forsterker sosialt passende og akseptert atferd (Bandura og Walters, 1963). På den andre siden kan barn som ikke regelmessig interagerer med jevnaldrene risikere en mangelfull sosial-, kognitiv og emosjonell utvikling (Kingery, Erdley, Marshall, Whitaker & Reuter, 2010). I lys av dette synes det å være både interessant og relevant å studere barn som avviker fra normen i sin interaksjon med jevnaldrende.

Førskolebarn bruker vanligvis om lag 75 % av våken tid sammen med jevnaldrende (Larson & Richards, 1991). Samtidig fremstår et mindretall barn mer som isolert – enn sosialt involvert (Oh et al., 2008). Tradisjonelt har det blitt trukket et skille mellom to hovedtyper isolering, henholdsvis aktiv- og passiv isolering (Rubin, 1982). Termen aktiv isolering anvendes for å beskrive en situasjon der et barn overlates til seg selv fordi dets jevnaldrene ikke ønsker interaksjon med barnet. I slike tilfeller kan årsaken til barnets manglende sosiale interaksjon tilskrives eksterne faktorer: Barnet isoleres av andre (Rubin, 1982). Årsaker til at enkelte barn blir aktivt isolert kan eksempelvis være aggresjon eller annen upassende eller umoden atferd fra barnets side (Rubin, Bukowski & Parker, 2006a).

Termen passiv isolering brukes for å beskrive en situasjon der barnet selv isolerer seg fra sine jevnaldrende (Rubin, 1982). I slike situasjoner kan årsaken til barnets isolering tilskrives interne faktorer. Barnet velger selv å reservere seg fra samspill og interaksjon med sine jevnaldrende (Rubin & Mills, 2002). Denne formen for passiv isolering kalles ofte passiv

tilbaketrekning eller sosial tilbaketrekning (Rubin, 1982; Rubin & Mills, 1988). Termen sosial tilbaketrekning er i dag mest utbredt og vil i det videre benyttes. Selv om det er en gjensidig påvirkning mellom passiv og aktiv isolering (der det ene kan forsterke eller medføre det andre) behandles fenomenene normalt separat (Rubin et al., 2009).

Det å være sosialt tilbaketrukket er ikke klinisk definert som en atferds-, sosial- eller emosjonell forstyrrelse. Samtidig er sosial tilbaketrekning ofte kontrastert med aggresjon og fremhevet som en av to store dimensjoner av dysfunksjonell atferd i barndommen (Oh et al., 2008). Til tross for dette har forskning på sosial tilbaketrekning blitt overskygget av forskning på aggresjon (og ofte påfølgende aktiv isolering). Denne slagsiden i forskningen skyldes trolig primært tre forhold:

1. Aggresjon er enklere å observere enn sosial tilbaketrekning i tidlig barndom (Cheah & Rubin, 2004)
2. Aggressive og aktivt isolerte barn er oppfattet som en større praktisk og sosial utfordring enn sosialt tilbaketrukne barn i utdanningsinstitusjoner (Ogden, 2009)
3. Tidlig forskningslitteratur viste at overkontroll og sosial tilbaketrekning var et relativt ustabil fenomen som hadde begrenset utviklingsmessig signifikans (se eksempelvis Robins, 1966)

Disse tre poengene bidrar til å forklare hvorfor problemene til barn som sjelden interagerer med jevnaldrende har blitt neglisjert av forskere, lærere og foreldre gjennom nesten hele århundret (Oh et al., 2008). Først i 1980 årene fikk sosial tilbaketrekning økt oppmerksomhet i forskningsfeltet, parallelt med en voksende forståelse av risikoen assosiert med denne typen atferd (Rubin, Burgess & Coplan, 2002). Nyere forskning har vist at sosial tilbaketrekning er en heterogen kategori av atferd som varierer i forhold til utvikling, konsekvenser og atferdskorrelater (Rubin et al., 2002). Med utgangspunkt i disse oppdagelsene har man i senere tid differensiert begrepet sosial tilbaketrekning (Rubin & Coplan, 2004).

2.2 Differensiering av sosial tilbaketrekning

2.2.1 Grays teori om sensitivitet til forsterkning

I følge Gray (1972, 1987) eksisterer det to nevrologisk baserte systemer som regulerer tilnærmings- og unngåelsesatferd: Ett atferdsaktiveringssystem (Behavioural Activation System, BAS) som regulerer tilnærmingsatferd, og ett atferdsinhiberingssystem (Behavioural

Inhibition System, BIS) som regulerer unngåelsesatferd. BAS aktiveres av belønningsrelatert stimulus og bidrar til målrettet atferd, mens BIS aktiveres av aversive stimulus og bidrar til tilbaketrekning. Gray (1972, 1987) antok at disse systemene var separate og uavhengig av hverandre. Nyere teori antar derimot at det er snakk om to ulike systemer som sammen påvirker atferd (Se eksempelvis Smillie & Jackson, 2005). Forskning har de siste årene også gitt en mer kompleks forståelse av de nevrologiske korrelatene til BIS og BAS (se eksempelvis Gray & McNaughton, 2000).

2.2.2 Asendorpfs teori om barns sosiale motivasjon

Med utgangspunkt i Gray sitt arbeid har Asendorpf (1990, 1993) utformet en teoretisk modell som skiller mellom ulike former for sosial tilbaketrekning hos barn. I følge Asendorpf (1990, 1993) har de forskjellige formene for sosial tilbaketrekning bakgrunn i ulik sosial motivasjon. Alle barn har en kombinasjon av tilnærmingsmotivasjon (regulert av BAS) og unngåelsesmotivasjon (regulert av BIS). Basert på de mulige kombinasjonene av sosial motivasjon teoretiseres det om tre kategorier av sosialt tilbaketrukne barn.

Den første kategorien av sosialt tilbaketrukne barn har i følge Asendorpf (1990) både høy tilnærmingsmotivasjon og høy unngåelsesmotivasjon. Disse barna har med andre ord motstridende sosial motivasjon. De ønsker på den ene siden sosial kontakt med andre barn, men er samtidig reserverte og usikre i sosiale situasjoner.

Den andre kategorien av tilbaketrukne barn kjennetegnes i følge Asendorpf (1990) av en kombinasjon av lav tilnærmings- og lav tilbaketrekningssmotivasjon. Disse barna trives med å være alene, men har imidlertid ikke problemer med å interagere med andre barn dersom situasjonen krever det (Asendorpf, 1993).

Den tredje kategorien sosialt tilbaketrukne barn har lav tilnærmings- og høy unngåelsesmotivasjon. Dette er barn som ikke ønsker sosial kontakt med andre barn og som aktivt søker å unngå sosial interaksjon (Asendorpf, 1990).

Det gjøres oppmerksom på at de fleste barn viser en kombinasjon av høy tilnærmingsmotivasjon og lav unngåelsesmotivasjon. Disse barna utviser lite sosial unngåelse og har et ønske om kontakt med jevnaldrende. Denne kombinasjonen av motivasjon gjør at barna er normalt sosialt aktive og ikke sosialt tilbaketrukne (Asendorpf, 1990, 1993).

Asendorpfs differensiering av sosial tilbaketrekning har gjort det mer interessant å studere ulike kategorier av sosialt tilbaketrukne barn. Å studere disse kategoriene har imidlertid vært vanskelig inntil nylig ettersom egnede instrumenter for å måle barns sosiale tilnærings- og unngåelsesmotivasjon ikke har eksistert.

2.2.3 Coplan - Barns sosiale preferanser

I 2004 presenterte Coplan, Prakash, O'Neil og Armer foreldrerapporteringsskalaen "Child Social Preference scale" (CSPS). Skalaen var inspirert av Asendorpf (1990, 1993) sin konseptualisering av sosial tilbaketrekning. Skalaen omhandler to kategorier av sosial tilbaketrekning: Sjenanse og sosial uinteresse.

I tråd med Asendorpf operasjonaliserer Coplan et al. (2004) *sjenanse* til å omhandle barn med høy tilnæringsmotivasjon og høy unngåelsesmotivasjon. Disse barna utviser reservasjon i møte med ukjente situasjoner og mennesker, til tross for et ønske om sosial interaksjon (Asendorpf 1990; Coplan et al., 2004). Fremfor å inngå i en sosial interaksjon, vil sjenerne barn heller observere jevnaldrenes lek fra utsiden eller inngå i parallell lek (Coplan et al., 2004; Coplan, Giardi, Findlay & Frohlich, 2007b).

Sosial uinteresse operasjonaliseres av Coplan et al. (2004) til å omhandle barn med lav tilnæringsmotivasjon og lav unngåelsesmotivasjon. Disse barna viser preferanse for alenetid og enslige aktiviteter, men vil vise lite reservasjon når de først befinner seg i sosiale samspill med jevnaldrende (Asendorpf, 1993). Det understrekes at den lave graden av sosial involvering utelukkende har opphav i barnets egne ønsker og ikke skyldes sosial frykt, selvbevissthet, tristhet eller andre negative sosiale omstendigheter (Asendorpf & Meier, 1993; Coplan et al., 2007b).

Forskning som omhandler sjenanse og sosial uinteresse viser at dette er en valid differensiering av sosial tilbaketrekning. Forskning viser at både foreldre (Coplan et al., 2004), lærere (Arbeau & Coplan, 2007; Harriot, Zaia, Bates, Dodge & Pettit, 1997; Thijs, Koomen, de Jong, van der Leij & van Leeuwen, 2004) og barn selv (Coplan et al., 2007b; Galanski, 2004) skiller mellom sjenanse og sosial uinteresse hos barn.

Denne oppgaven vil i det videre legge til grunn Coplan et al. (2004) sine definisjoner og operasjonalisering (CSPS) av sjenanse og sosial uinteresse.

2.3 Sjenanse

2.3.1 Forekomst

De mange ulike måtene å måle og operasjonalisere sjenanse på vanskeliggjør en klar estimering av fenomenets forekomst. Det antas videre at både forekomsten og uttrykket til sjenanse varierer noe på tvers av ulike kulturer. Kulturelle normer og sosialisering påvirker både uttrykket og forekomsten ettersom ulike samfunn har ulik vurdering og aksept for utadvendt- og sosialt reservert atferd (Chen & French, 2008). Kulturelle variasjoner i vanligheten og uttrykket til sosial tilbaketrekning kan blant annet forventes når man sammenligner kollektivistiske og individualistiske samfunn, eller geografiske regioner som skiller seg med hensyn til populasjonstetthet og klima (se eksempelvis Casiglia, Lo Coco & Zappulla, 1998; Kerr, Lambert & Bem, 1996). Større selvrapporteringsstudier viser en høyere forekomst av sjenanse i mer kollektivistisk- enn individualistisk orienterte kulturer (se Chen & French, 2008 for en nyere oppsummering på feltet).

Forekomsten av sjenanse ser ut til å være tilnærmet lik hos gutter og jenter i barndom og tidlig ungdomstid (Coplan et al., 2004; Coplan & Armer, 2005; Coplan & Weeks, 2010b; Weeks, Coplan & Kingsbury 2009). Det rapporteres generelt ikke om alderseffekter for sjenanse (Coplan et al., 2004; Coplan & Armer, 2005; Coplan & Weeks 2010b; Weeks et al., 2009).

Sjenanse er funnet å være et moderat til høyt stabilt fenomen ved individet over tid (se eksempelvis Degnan, Henderson, Fox & Rubin, 2008; Denissen, Asendorpf & Van Aken, 2008). Høyest stabilitet finner vi hos de barna som er mest sjenerte (Asendorpf & Van Aken, 1994; Schneider, Younger, Smith & Freeman, 1998; Schwartz, Snidman & Kagan, 1999). Eksempelvis finner Rubin, Coplan, Fox & Calkins (1995b) at rundt to tredjedeler av barn som identifiseres som sterkt sjenerte, fortsatt kategoriseres som dette to år senere.

I tillegg til temporal stabilitet er også krysskontekstuell stabilitet ved sjenanse undersøkt. Disse studiene rapporterer at sjenerte barn viser et konsistent mønster av sjenanseatferd på tvers av sosiale kontekster (se eksempelvis Schneider et al., 1998; Schneider, Richard, Younger & Freeman, 2000). Samlet viser overnevnte studier at sjenerte barn vil være reserverte i interaksjon med jevnaldrende relativt uavhengig av tid og rom.

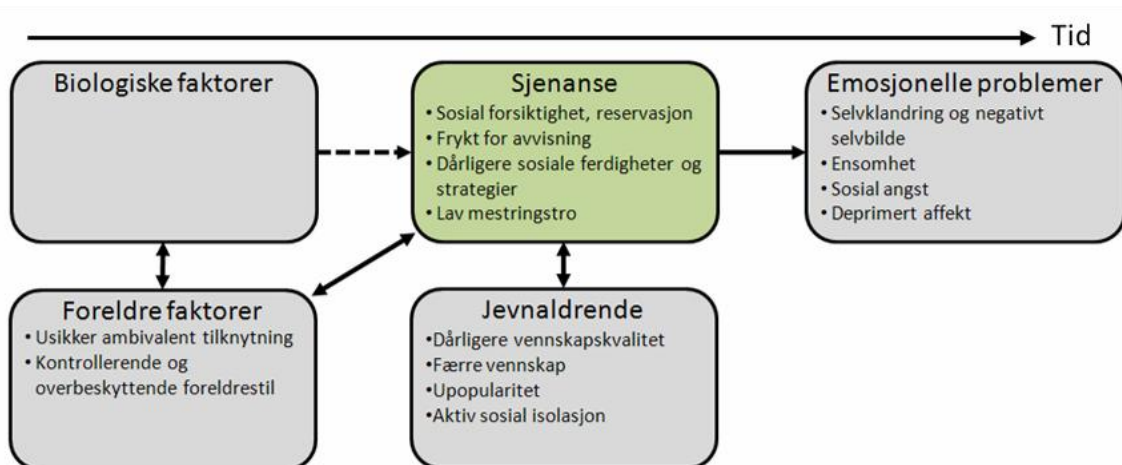
I Norge er det kun noen få publikasjoner som berører sjenanse hos norske barn. Disse publikasjonene anvender alle data fra TOPP-studien (Tracking Opportunities and Problems Study) (Janson & Mathiesen, 2008; Karevold, Røysamb, Ystrom & Mathiesen, 2009;

Mathiesen & Tambs, 1999). Det understrekes at sjenanse i disse studiene har en annen operasjonalisering enn i denne oppgaven. De norske publikasjonene finner forekomst og stabilitet i sjenanse som samsvarer med funn fra øvrige nordeuropeiske land (Janson & Mathiesen, 2008; Karevold et al., 2009; Mathiesen & Tambs, 1999). Ingen av de norske studiene på sjenanse rapporterer om kjønnseffekter, og kun en studie rapporterer om en alderseffekt. Sistnevnte fulgte barn fra de var 18 til 50 måneder gamle og avdekket i denne perioden en svak men signifikant økning i sjenanse (Mathiesen & Tambs, 1999).

2.3.2 Etiologi og risiko

Sjenanse har i en årrekke vært trukket frem som en risikofaktor for utviklingen av psykologiske vansker – hovedsakelig internaliseringsproblemer (se eksempelvis Gullone, Ollendick & King, 2006; Ollendick et al., 2001; Prior, Smart, Sanson & Oberklaid, 2000).

Rubin et al. (2009) har fremsatt en transaksjonsmodell som belyser den gjensidige påvirkningen mellom individ og miljø i utviklingen av sjenanse og påfølgende emosjonelle problemer. Denne modellen er fremsatt med utgangspunkt i empirisk forskning fra de siste tiårene (Rubin et al., 2009) (se figur 1). Faktorene som inngår i modellen og relasjonene mellom dem utdypes nedenfor:

Figur 1 - Rubin et al. (2009) - Transaksjonsmodell for veier til og fra sjenanse (modifisert)

De fleste teoretikere anerkjenner at sjenanse har både genetiske og nevrologiske komponenter (Se eksempelvis Degnan & Fox, 2007; Fox, Henderson, Rubin, Calkins & Schmidt, 2001; Garcia Coll, Kagan & Reznick, 1984; Schmidt & Schulkin, 1999). Mer spesifikt er sjenanse teoretisert å være assosiert med medfødte disposisjoner som påvirker hvor lett man blir nevrologisk aktivert av sosialt stimulus (Kagan, Reznick, Clarke, Snidman & Garcia-Coll, 1984). Slike forskjellige ”grunntoner” i nervesystemet omtales ofte som medfødt temperament (Kagan et al., 1984).

I tråd med en slik forståelse finnes det økende grad av forskning på underliggende biologiske korrelater hos sosialt reserverte og forsiktige barn. Blant annet finner man hos disse barna høyere grad av aktivering i det sympatiske nervesystemet i ukjente situasjoner (Kagan, Reznick & Snidman, 1987), høyere nivå av kortisol om morgenen (Schmidt et al., 1997), lavere hjerterytme (Fox et al., 2001), samt et mønster av frontal EEG-aktivitet som skiller seg fra andre barn (Fox et al., 2001; Henderson, Marshall, Fox & Rubin 2004).

Den nevrologiske sårbarheten beskrevet over inngår i transaksjon med ulike miljøfaktorer. Forskning på relasjonen mellom nevrologisk sårbarhet og miljøfaktorer tidlig i barnets liv har primært omhandlet barn-foreldre-forholdet (Rubin et al., 2009). Særlig to forhold er funnet å være sentrale: a) usikker ambivalent tilknytning til omsorgsgiver (se eksempelvis Calkins & Fox, 1992), og b) kontrollerende og overbeskyttende oppdragelsesstil (se eksempelvis Barber, Olsen & Shagle, 1994):

Tilknytningsforskning har lenge fremhevet betydningen av foreldrenes sensitivitet og responsivitet til barnet i dets første leveår (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall 1978). Barn som utvikler en usikker ambivalent tilknytning til sine foreldre vil også kunne utvise frykt for avvisning og sosial forsiktighet utenfor kjernefamilien. Relasjonen mellom usikker ambivalent tilknytning og sjenanse støttes empirisk i ulike studier (Calkins & Fox, 1992; Shamir-Esakow, Ungerer & Papee, 2005).

Det er videre funnet at kontrollerende og overbeskyttende foreldre begrenser og dirigerer barnets atferd (se eksempelvis Barbet et al., 1994). Gjennom denne typen foreldreatferd kan man undergrave barnets autonomi. Undergraving av barnets autonomi kan forsterke og/eller påføre barnet sosial forsiktighet og uro samt hindre at barnet utvikler egnede mestringsstrategier og selvtillit (Burgess, Rubin, Cheah & Nelson, 2001). Slik det fremkommer av modellen er dette et forhold preget av gjensidig påvirkning – der foreldreatferden like gjerne kan være en konsekvens av barnets sosialt forsiktige og usikre natur (Wood, McLeod, Sigman, Hwang & Chu, 2003). Resultatet blir uansett en sirkulær

oppretholdelse av barnets reservasjon og foreldrenes overkontroll eller beskyttelse (Wood et al., 2003). Relasjonen mellom overinvolverte/overkontrollerende foreldre og sjenanse hos barn er vist i en rekke studier (se eksempelvis Barber et al., 1994; Lieb et al., 2000).

Det å ha varme, intime og givende vennskap i barndommen er assosiert med positiv sosioemosjonell utvikling (Rubin, Wojslawowicz, Rose-Krasnor, Booth-LaForce & Burgess, 2006b). Selv om sjenerte barn ikke har problemer med å etablere minst ett gjensidig og stabilt bestevennskap (Schneider, 1999), er det flere faktorer som indikerer problemer med jevnaldrende hos denne gruppen. For det første er sjenerte barn ofte mindre likt av jevnaldrende (Deater-Deckard, 2001; Ladd, 2006; Oh et al., 2008). For det andre er sjenerte barns vennskap ofte av dårligere kvalitet (Rubin et al., 2006b). For det tredje viser forskning at vennene til sjenerte barn ofte selv er sjenerte (Rubin et al., 2006b). Sistnevnte medfører at sjenerte barn tilbringer mye tid med andre barn som muligens gjensidig forsterker hverandres psykososiale utfordringer (Rubin et al., 2009).

Årsaken til sjenertes vansker med jevnaldrende antas å være at barna skiller seg fra aldersspesifikke normer og forventninger til sosial interaksjon (Coplan et al., 2007b; Rubin et al., 2009). Dette vil kunne medføre at sjenerte barns sosiale forsiktighet og mangelfulle ferdigheter resulterer i aktiv isolasjon (utestenging) fra gruppen av jevnaldrende (Deater-Deckard, 2001; Nelson, Rubin & Fox, 2005; Newcomb, Bukowski & Pattee, 1993). Aktiv isolering kan igjen bidra til ytterligere vansker med mestring av sosiale forhold, som ytterligere forsterker jevnaldrenes negative responser (Eisenberg, Shepard, Fabes, Murphy & Guthrie, 1998; Garnefski, Kraaij & van Etten, 2005; Reijntjes, Stegge, Terwogt, Kamphuis & Telch, 2006). Oppsummert ser man en sirkulær opprettholdelse av barnets sjenanse og problematikk med jevnaldrende.

Slik det fremkommer over vil faktorene som inngår i transaksjonsmodellen delvis medføre, men samtidig bli opprettholdt av sjenanse. Dette sirkulære forholdet medfører en akkumulativ utvikling av sjenanse (akkumulativ svikt hypotese) (Rubin & Asendorpf, 1993). Den akkumulative sjenansen på sin side er teoretisert å medføre emosjonelle problemer (Rubin et al., 2009). Disse emosjonelle problemene omhandler særs ensomhet, sosial angst, negativt selvbilde og deprimert affekt. Et slikt forhold støttes empirisk gjennom forskning (se eksempelvis Eisenberg et al., 1998; Gullone et al., 2006; Ollendick et al., 1990; Prior et al., 2000; Rubin et al., 1995a; Schwartz et al., 1999).

2.4 Sosial uinteresse

2.4.1 Forekomst

Sosial uinteresse er et nyere konstrukt som gjennom sine tidlige år led under utfordringer knyttet til å operasjonalisere og måle fenomenet. Dette er trolig hovedårsaken til at sosial uinteresse hos barn har fått liten oppmerksomhet i forskningsfeltet og at antallet studier som utforsker tematikken er lavt (Coplan & Weeks, 2010a). I all hovedsak har eksisterende forskning på sosial uinteresse (som operasjonalisert i denne oppgaven) benyttet seg av kanadiske utvalg.

De få studiene som har belyst sosial uinteresse viser at forekomsten er tilsvarende som for sjenanse. Det rapporteres ikke om kjønnsforskjeller eller aldersforskjeller. Det understrekes at disse studiene ikke er longitudinelle og primært omhandler barn i førskole- og tidlig skolealder (Coplan & Weeks, 2010b; Coplan et al., 2004).

Det foreligger ingen forskning som viser eller belyser forekomsten til sosial uinteresse på tvers av kulturer. Det er dog teoretisert at sosial uinteresse kan være mer problematisk i kollektivistiske kulturer enn i individualistiske kulturer (Chen, 2010; Chen & French, 2008). Bakgrunnen for dette er ulik kulturell oppfatning og tolkning av bevegelse bort fra kollektivet (Chen & French, 2008).

Det foreligger heller ingen studier som undersøker temporal og krysskontekstuell stabilitet ved sosial uinteresse. Imidlertid finnes det innenfor personlighetspsykologien annen teori og forskning som delvis kan belyse stabiliteten ved fenomenet. Blant annet viser forskning moderat stabilitet over tid i personlighetstrekk som introversjon (Eysenck, 1947), innadvendthet (Cheek & Buss, 1981) og orientering mot alenetid (solotropic orientation)¹ (Leary, Herbs & McCrary, 2003). Ettersom forskningen på disse personlighetstrekkene er gjennomført på voksne har funnene usikker overføringsverdi til sosial uinteresse hos barn.

I Norge er det ikke tidligere publisert forskning som undersøker fenomenet sosial uinteresse slik det operasjonaliseres i denne oppgaven. Vi er ikke kjent med at skalaen CSPA er benyttet i norske publiserte artikler.

¹ Dvs. lavere preferanse for sosial interaksjon uten sterk motivasjon for å unngå andre (Leary et al., 2003)

2.4.2 Etiologi og risiko

Sosial uinteresse hos barn har fått liten oppmerksomhet i forskningsfeltet og etiologisk empiri er nesten helt fraværende (Coplan & Weeks, 2010a).

Selv om det ikke er publisert studier som fokuserer på etiologien til sosial uinteresse hos barn kan man finne indikasjoner fra personlighetspsykologien som kan belyse denne (Coplan & Weeks, 2010b). Eksempelvis viser tvillingstudier at preferanse for lite sosial interaksjon er påvirket av både arv og miljø (Silberg et al., 2005).

Sannsynligvis er foreldreatferd en sentral miljøfaktor. Dette underbygges av Coplan et al. (2004) som i forskning viser at foreldre til sosialt uinteresserte barn legger mindre vekt på viktigheten av det sosiale miljøet. Det kan følgelig eksistere en modelleringseffekt av foreldrenes holdninger og atferd.

Det foreligger imidlertid noe mer empiri som undersøker mulig risiko og atferdskorrelater forbundet med sosial uinteresse. For eksempel er det vist gjennom forskning at sosialt uinteresserte barn inngår i færre samtaler med jevnaldrende, men at de ikke skiller seg fra jevnaldrende i sin verbale deltagelse innad i samtalene (Asendorpf & Meier, 1993; Coplan et al., 2004). Dette kan tolkes som at sosialt uinteresserte barn ikke har spesielle sosialkommunikative vansker (Coplan & Weeks, 2010a).

Videre viser forskning at sosialt uinteresserte barn heller ikke skiller seg fra jevnaldrende med hensyn til sosialkognitive evner (Harrist et al., 1997). Rubin støtter denne antagelsen og finner i sine studier at barn med lite sosialt initiativ ikke viser dårligere sosial kompetanse, evne til rolletaking eller sosial problemløsning (Rubin, 1982).

Innenfor vennskapsforskningen er det funnet at sosialt uinteresserte barn deler flere utfordringer med sjenerte barn. Blant annet viser Coplan et al. (2007b) at sosialt uinteresserte er mindre attraktive (populære) som lekekamerater sammenliknet med andre barn. Dette gjelder i større grad for gutter enn for jenter (Coplan et al., 2007a; Spangler & Gazelle, 2010). Til tross for at sosialt uinteresserte barn er funnet å være mer sosialt tilbaketrukne og upopulære i skolemiljøet, så opplever barna selv ikke misstrivsel og skolevegring (Coplan & Weeks, 2008). Dette samsvarer med funn som tilsier at sosialt uinteresserte barn ikke selv rapporterer om mer ensomhet eller dårligere selvbilde enn andre barn (Coplan & Weeks, 2008), samt at sosial uinteresse ikke er relatert til foreldreratet emosjonelle problemer (Coplan et al., 2004; Coplan & Weeks, 2010b). Noe av forklaringen på at sosialt uinteresserte barn virker upåvirket av vennskapsproblematikk kan finnes i forskning som viser at disse barna

ikke vektlegger vennskap og konflikt i samme grad som jevnaldrende (Coplan et al., 2007b; Harrist et al., 1997).

Dersom man skjeler til andre forskningsfelt underbygges bildet av et godartet forløp knyttet til sosial uinteresse. Innenfor personlighetspsykologien og forskning på voksne finner man at lav sosiabilitet ikke er relatert til negativ emosjonalitet eller maladaptive mestringsstiler (Eisenberg, Fabes & Murphy 1995). Tilsvarende viser Hills og Argyle (2000) at mennesker som foretrekker mye tid alene er like lykkelige som mennesker som foretrekker større grad av sosialt samvær. Dette underbygges ytterligere av forskning som viser at trivsel i eget selskap er relatert til god livskvalitet (se eksempelvis Bruke, 1991; Long & Averill, 2003; Long, Seburn, Averill & More, 2003).

Bildet av et godartet forløp nyanseres noe av blant andre Hymel, Rubin, Rowden og LeMare (1990) som har avdekket at høy grad av usosial lek i barndommen predikerer depresjon, lav selvverdi og angst i midtre barndom. Imidlertid er det sannsynlig at eldre studier slik som dette sammenblander sosial uinteresse med isolasjon grunnet andre årsaker (Asendorpf, 1993). Dette ettersom passiv usosial lek kan være atferdstrekk ved både sosial uinteresse, aktiv isolering og sjenanse.

Dersom man ser empirien under ett taler den for at sosialt uinteresserte barn ikke subjektivt opplever mer negative emosjoner enn andre barn. Det har dog blitt teoretisert om at sosial uinteresse likevel kan medføre emosjonelle problemer over tid (Coplan & Weeks, 2010a; Rubin & Asendorpf, 1993). Resonnementet bak en slik tese er at frivillig tilbaketrekning fra sosial interaksjon gir færre muligheter for å tilegne seg alderstilpassede sosiale ferdigheter. Over tid kan mangelfulle sosiale ferdigheter medføre aktiv isolering fra jevnaldrergruppen. Dette vil kunne medføre ytterligere reduksjon i antallet muligheter for sosial læring. Den stadig akkumulerende svikten i sosiale ferdigheter kan over tid medføre negative emosjonelle opplevelser hos barnet. Ikke fordi barnet er ensomt, men fordi barnet ikke opplever å mestre sosial interaksjon i tilfeller der dette er ønskelig eller påkrevd (Coplan & Weeks, 2010a; Rubin & Asendorpf, 1993). Det finnes ikke longitudinelle studier som har undersøkt denne tesen.

2.5 Oppsummering og presentasjon av hypoteser

Det teoretiske grunnlaget presentert over vil i dette avsnittet kort oppsummeres og danne utgangspunkt for utledningen av våre hypoteser. Ettersom flere av hypotesene naturlig hører sammen vil de presenteres under tre tema:

Tema 1: Sjenanse og sosial uinteresse som fenomen i et norsk utvalg

Tema 2: Sjenanse og emosjonelle problemer

Tema 3: Sosial uinteresse og emosjonelle problemer

2.5.1 Tema 1: Sjenanse og sosial uinteresse som fenomen i et norsk utvalg

Det teoretiseres at sjenanse og sosial uinteresse er to ulike former for sosial tilbaketrekning. Et slikt skille er validert gjennom en rekke ulike metoder (se eksempelvis Coplan et al., 2004; Galanski, 2004; Thijs et al., 2004). Coplan et al. utviklet i 2004 foreldrerapporteringsskalaen CSPS for å skille disse to fenomenene. CSPS har i kanadiske utvalg vist gode psykometriske egenskaper (Coplan et al., 2004). Imidlertid er det i Norge ikke tidligere publisert forskning som anvender CSPS eller undersøker fenomenet sosial uinteresse slik det er operasjonalisert i denne oppgaven. Følgelig er det interessant å undersøke hvorvidt sjenanse og sosialt uinteresse er separate og valide fenomen blant et utvalg norske barn. Med utgangspunkt i empiri og teori fremmes følgende hypotese:

⇒ H1: Sjenanse og sosial uinteresse er separate fenomen i vårt utvalg

Det foreligger ikke entydig empiri på forekomsten av sjenanse og sosial uinteresse. De få studiene som belyser både sjenanse og sosial uinteresse indikerer at forekomsten er tilnærmet lik for disse to fenomenene uavhengig av kjønn og alder (Coplan et al., 2004; Coplan & Weeks, 2010b).

Selv om kulturelle normer og sosialisering trolig påvirker uttrykket og forekomsten av både sjenanse og sosial uinteresse forventes det kun mindre avvik mellom kanadiske og norske utvalg. Dette ettersom både Norge og Canada er vestlige individualistiske og industrialiserte land langt nord, med tilnærmet lik populasjonstetthet (Hofstede & Hofstede, 2005). Med utgangspunkt i dette fremmes følgende hypotese:

- ⇒ H2: Vårt utvalg og kanadiske utvalg vil vise tilsvarende forekomst av sjenanse og sosial uinteresse

2.5.2 Tema 2: Sjenanse og emosjonelle problemer

Forskning har i en årrekke hevdet at sjenerte barn opplever mer emosjonelle problemer enn andre barn. Disse emosjonelle problemene omhandler særs ensomhet, sosial angst, negativt selvbilde og deprimert affekt (se eksempelvis Eisenberg et al., 1998; Ollendick et al., 1990). Med utgangspunkt i denne forskningen ønsker vi å replisere forholdet mellom sjenanse og emosjonelle problemer hos et utvalg norske barn. Følgende hypotese fremmes:

- ⇒ H3: Det er høyere forekomst av emosjonelle problemer hos sjenerte barn

Slik som tidligere redegjort forstår Rubin et al. (2009) utviklingen av sjenanse som et resultat av gjensidig påvirkning mellom individ og miljø over tid. Empiri viser at forhold som nevrologisk sårbarhet, atferdskarakteristikk ved individet, samt erfaringer med omsorgsgivere og jevnaldrende gjensidig påvirker hverandre og medfører økende sjenanse (Rubin et al., 2009). Rubin et al. (2009) teoretiserer videre om at sjenanse forårsaker emosjonelle problemer. Basert på en slik forståelse er det også nærliggende å anta at emosjonelle problemer øker når sjenanseproblematikken akkumuleres over tid. Med utgangspunkt i denne forståelsen forventer vi å finne at barn som er sjenert over tid vil vise varige og stadig forverrende (akkumulerende) emosjonelle problemer. Med bakgrunn i dette fremmes følgende hypotese:

- ⇒ H4: Barn med varig sjenanse vil vise vedvarende og akkumulerende emosjonelle problemer

I en rekke publikasjoner fremstilles forholdet mellom sjenanse og emosjonelle problemer som kausal retningsspesifisert. Mer spesifikt hevder man at sjenanse fører til emosjonelle problemer (se eksempelvis Prior et al., 2000; Rubin et al., 1995a; Schwartz et al., 1999). Vi ønsker å teste overnevnte påstand om kausal retning og fremmer følgende hypotese:

- ⇒ H5: Sjenanse forårsaker emosjonelle problemer – og ikke omvendt

2.5.3 Tema 3: Sosial uinteresse og emosjonelle problemer

Eldre forskning har hevdet at sosial tilbaketrekning er assosiert med mer emosjonelle problemer (se eksempelvis Ollendick, 1990; Rubin, et al., 1995a). Ny teoretisering og differensiering av fenomenet sosial tilbaketrekning har imidlertid medført revidering av denne påstanden. Gruppen sosialt uinteresserte barn er i forskning ikke funnet å ha høyere forekomst av emosjonelle problemer (Coplan et al., 2004; Coplan & Weeks, 2010b). Med utgangspunkt i denne forskningen ønsker vi å replisere at sosial uinteresse ikke er relatert til emosjonelle problemer hos et utvalg norske barn. Følgende hypotese fremmes:

⇒ H6: Det er ikke høyere forekomst av emosjonelle problemer hos sosialt uinteresserte barn

I følge Rubin og Asendorpf (1993) kan sosial uinteresse medføre emosjonelle problemer over tid (tesen om akkumulativ svikt). Mer spesifikt hevder de at barnas sosiale preferanse og mulig aktiv isolering vil medføre at barna utvikler mangelfulle sosiale ferdigheter. Den stadig akkumulerende svikten i sosiale ferdigheter kan over tid medføre negative emosjonelle opplevelser hos barnet relatert til mangelfull sosial mestring (Coplan & Weeks, 2010a; Rubin & Asendorpf, 1993). Tesen er logisk, men støttes ikke av empiri fra voksenlitteraturen som viser at lav sosiabilitet er assosiert med positive utfall (Se eksempelvis Bruke, 1991; Hills & Argyle, 2001). Det er dog ikke gjennomført longitudinelle studier av barn som undersøker tesen direkte. Med utgangspunkt i dette er det interessant å belyse om barn med stabil sosial uinteresse (over tre år) vil viser en akkumulering av emosjonelle problemer. Følgende nullhypotese fremmes:

⇒ H7: Emosjonelle problemer vil ikke akkumuleres (øke) selv om sosial uinteresse vedvarer

3. Metode

3.1 Prosjektet "The Matter of the First Friendship"

Denne hovedoppgaven har tatt utgangspunkt i data fra prosjektet TMFFF (The Matter of the First Friendship). TMFFF er et utviklingspsykologisk prosjekt der hovedformålet er å belyse hvorvidt vennskap er en beskyttelsesfaktor i utviklingen av psykopatologi hos unge barn.

Prosjektet er finansiert av Norges Forskningsråd og godkjent av Regional komité for medisinsk forskningsetikk (REK sør), Personvernombudet for forskning ved Universitetet i Oslo og Norges samfunnsfaglige datatjeneste (NSD)/Datatilsynet.

Prosjektleder er Anne Inger Helmen Borge ved Universitet i Oslo. Prosjektet er en del av et internasjonalt samarbeid med forskere ved Universitetet i Bern (Sveits), Universitetet i Montreal (Canada) og Queensland teknologiske Universitet (Australia).

TMFFF er en longitudinell og prospektiv studie. Datainnsamlinger har funnet sted i mai/juni 2006, 2007, 2008 og 2009.

Spørreskjema er administrert til lærere og foreldre ved alle måletidspunkt. Parallelt med dette ble barna intervjuet i et stille rom av opptrente intervjuere. Følgelig har prosjektet brukt et multinformant- og multimetode design.

Prosjektets utvalg ble rekruttert fra 32 barnehager i Gran og Lunner kommune. Barnehagene var både private og offentlige, samt av ulik størrelse og karakter (eksempelvis naturbarnehager og familiebarnehager). Rekruttering innad i barnehagene ble gjennomført uten øvrige eksklusjonskriterier. Foreldrene til barna i disse barnehagene ble informert om prosjektets hensikt og den praktiske gjennomføringen. Deretter ga 64 % skriftlig samtykke til deltagelse og man mottok 571 foreldreskjema ved første datainnsamling. For disse 571 barna ble det i tillegg samlet inn besvarelser fra førskolelærere og fra intervjuer med barna selv. Prosjektets originale utvalg bestod av like mange jenter og gutter i aldersgruppen 1 til 6 år med en overvekt av 4- og 5-åringer.

Ved prosjektets oppstart (2006) var barnehagedekningen i Norge 80,4 % for aldersgruppen 1-5 år og barnehagene var antatt å være av jevnt god kvalitet (statistisk sentralbyrå, 2007a). Med bakgrunn i dette ble det antatt at rekruttering fra barnehager i liten grad medførte sosial seleksjon i prosjektets originale utvalg.

3.2 Hovedoppgavens utvalg

3.2.1 Bakgrunnen for valg av informanter og måletidspunkt

I denne hovedoppgaven vil kun besvarelser fra foreldre (til barn som er 3 år eller eldre) anvendes som data. Vi vil ta utgangspunkt i besvarelser fra datainnsamlingen i 2006, 2007 og 2008. Det er flere årsaker til disse avgrensningene:

Foreldrebesvarelser vil anvendes grunnet:

- a) Sentrale instrumenter for undersøkelse av oppgavens tema er kun utviklet for foreldreresspondering, samt
- b) Høy stabilitet i respondering grunnet samme informant over alle måletidspunkt

Lærerbesvarelser anvendes ikke grunnet:

- a) Lav skåringsenighet mellom lærere og foreldre (for videre diskusjon se avsnitt 5.4 begrensninger og vedlegg 1, tabell 1) samt,
- b) Sentrale instrumenter for undersøkelse av oppgavens tema blir ikke normalt administrert til lærere (Coplan et al., 2004)

Barneintervjuer anvendes ikke grunnet:

- a) At de ikke adresserte variabler som var aktuelle for belysning av vår oppgave

Foreldrebesvarelser innsamlet i 2009 anvendes ikke grunnet:

- a) Lav reliabilitet i sentrale skalaer på dette måletidspunktet (se vedlegg 2, tabell 1), samt
- b) Stort frafall i foreldrebesvarelser dette året

Foreldrebesvarelser for ett og to-åringer (første måletidspunkt) anvendes ikke grunnet:

- a) At sentrale instrument ikke er validert for så unge barn (Coplan et al., 2004; Goodman, 1999).

3.2.2 Frafall i selektert utvalg

Det ble tatt utgangspunkt i de 571 foreldrebesvarelsene som ble innsamlet ved første måletidspunkt (2006). Av disse 571 foreldrene var det 287 foreldre som besvarte sentrale skaler ved alle tre måletidspunkt. Det gjøres oppmerksom på at manglende skårer ble erstattet med individuelle gjennomsnittsverdier i tilfeller hvor det manglet besvarelse av *ett* enkeltspørsmål i en ellers komplett besvart skala.

Oppsummert vil hovedoppgaven anvende et utvalg på 287 barn (data fra foreldrebesvarelser).

3.2.3 Karakteristikk ved selektert utvalg

Slik det fremkommer av tabell 1 er det en tilnærmet lik kjønns- og aldersfordeling for barna i utvalget (svak skjevhet mot flere jenter). Gjennomsnittsalderen ved første datainnsamling var 4,5 år for både jenter og gutter.

Tabell 1 – Alder og kjønnsfordeling i hovedoppgavens utvalg (alder ved prosjektets oppstart)

	n	%	Jenter	Gutter
3 år	61	21 %	46 %	54 %
4-år	76	26 %	55 %	45 %
5-år	71	25 %	62 %	38 %
6-år	79	28 %	53 %	47 %
Total	287	100 %		

Av de 287 komplette foreldrebesvarelsene var det et overtall av mødre som responderte (se vedlegg 3, tabell 1). Gjennomsnittsalderen for foreldrene i utvalget var 34 år ved første datainnsamling (2006). De fleste foreldre rapporterer å være gifte eller samboende (se vedlegg 3, tabell 1).

Det ble undersøkt om barna og deres familier var sosioøkonomisk representative for populasjonen som helhet. Sosioøkonomiske karakteristikk ved utvalget kommer frem av tabell 2-4 i vedlegg 3. En sammenligning av oppgavens utvalg med tall fra statistisk sentralbyrå viser at utvalget er representativt i forhold til foreldrenes: a) arbeidsstatus (statistisk sentralbyrå, 2007b), b) utdanning (statistisk sentralbyrå, 2009) og c) inntekt (statistisk sentralbyrå, 2007c).

3.3 Instrumenter

3.3.1 Mål på sosial tilbaketrekning

For å belyse sosial tilbaketrekning vil skalaen ”Child Social Preference Scale” (CSPS) anvendes. Dette spørreskjemaet er utarbeidet av Coplan et al. (2004) for å kartlegge sjenanse og sosial uinteresse hos barn over 3 år. Skalaen er utviklet med utgangspunkt i Asendorpf (1990, 1993) sin teoretisering og forskning på tilnærmings- og unngåelsesmotivasjon.

Spørreskjemaet er en foreldrerapporteringsskala. Skalaen består av 11 spørsmål (påstander) i en 5-punkts likert skala som danner grunnlag for to underskalaer: a) Sjenanse (7 spørsmål, eksempel: ”Barnet vil avslå sosiale initiativ fra andre barn fordi han/hun er sjenert”) og b) Sosial uinteresse (4 spørsmål, eksempel: Det ser ut til at mitt barn ofte er tilfreds med å leke alene) (For alle spørsmål se vedlegg 4). Slik det fremkommer måles barnets sosiale preferanser med utgangspunkt i barnets lek og ønsker om samvær med andre barn.

Den norske oversettelsen av skalaen ble gjennomført av ansatte i TMTFF-prosjektet i 2006. I denne prosessen ble det validert at original mening og innhold i instrumentets spørsmål ble bevart (Kristiansen & Gravdal, 2008).

Coplan et al. (2004) rapporterer at skalaen har god psykometrisk kvalitet. Skalaen har en klar faktorstruktur med faktorladninger fra henholdsvis .63 til .81 på underskalaen sjenanse og fra .74 til .80 på underskalaen sosial uinteresse. Videre rapporteres det om høy intern konsistens for begge underskalaer ($\alpha=.86$ for sjenanse og $\alpha=.79$ for sosial uinteresse) (Coplan & Weeks, 2010b). Korrelasjonen mellom de to underskalaene er rapportert å være $r = .31$, $p < .01$ (Coplan & Weeks, 2010b). Forskning viser videre konsistente sammenhenger mellom skalaen og relevante atferdsobservasjoner, lærervurderinger og barneintervjuer (god begrepsvaliditet) (Coplan et al., 2004).

Psykometrisk forskning på skalaen tar utgangspunkt i kanadiske utvalg. Vi kjenner ikke til publiserte undersøkelser med denne skalaen på norske utvalg. Skalaens egnethet for norske utvalg vil derfor belyses i hypotese 1 (se avsnitt 4.2.1).

3.3.2 Mål på emosjonelle problemer

For å belyse emosjonelle problemer i våre hypoteser vil deler av skalaen ”Strengths and Difficulties Questionnaire” (SDQ) anvendes. Dette spørreskjemaet er utarbeidet av Goodman (1999; 2001) for å kartlegge mental helse hos barn i alderen 3-16 år. Den norske oversettelsen

av spørreskjemaet er gjennomført og validert av Einar Heiervang og kollegaer. Denne utgaven av spørreskjemaet kan lastes ned fra SDQ sin hjemmeside (Youth in Mind, 2007).

Skalaen består av 25 spørsmål (påstander) som danner grunnlag for en totalskåre, samt fem underskalaer: 1) emosjonelle problemer, 2) atferdsforstyrrelser, 3) hyperaktivitet, 4) forhold til venner og 5) prososial atferd. Spørreskjemaet er validert for både foreldre, lærere og eldre barn som informanter (Goodman, 2001).

Kun underskalaen emosjonelle problemer vil anvendes i denne hovedoppgaven.

Underskalaen emosjonelle problemer består av 5 spørsmål (påstander) man tar stilling til på en 3 punkts likert skala (eks: "Barnet mitt er redd for mye, lett skremt") (for alle spørsmål se vedlegg 4). Slik det fremkommer av spørsmålene omhandler underskalaen emosjonelle problemer barnets grad av frykt, bekymring, nedstemthet, fysisk ubehag og nervøsitet.

I følge Goodman (2001) har SDQ i sin helhet god psykometrisk kvalitet. Underskalaen emosjonelle problemer har en klar faktorstruktur med faktorladninger fra .47 til .71. Videre rapporterer Goodman (2001) om relativt god intern konsistens ($\alpha=.67$) for denne underskalaen. Forskning viser konsistente sammenhenger mellom spørreskjemaet og relevante atferdsobservasjoner målt ved andre instrumenter og metoder (god begrepsvaliditet) (Goodman, 1999; Klasen et al., 2000).

SDQ er brukt i flere store norske studier av normalbefolkningen som eksempelvis "Barn i Bergen" (Sanne, Torsheim, Heiervang & Stormark, 2009) og "Helseprofil barn og unge i Akershus" (Van Roy, Grøholt, Heyerdahl & Clench-Aas, 2006). Psykometriske studier på norske utvalg samsvarer med forskning fra andre land (Sanne et al., 2009).

Intern konsistens i skalaen ble undersøkt for hovedoppgavens utvalg. Det ble funnet at underskalaen emosjonelle problemer har adekvat reliabilitet ved alle tre aktuelle måletidspunkt (se vedlegg 2, tabell 1).

3.4 Analyser

For å belyse oppgavens hypoteser vil det anvendes totalt seks ulike former for analyser: a) bivariate korrelasjonsanalyser, b) t-test, c) multiple regresjonsanalyser, d) en-veis og to-veis variansanalyser, e) faktoranalyse og f) strukturell likningsmodellerings analyse. Beskrivelser av analysenes formål og anvendelse i oppgaven vil kort presenteres under dette avnittet. Det

gjøres oppmerksom på at flere av de overnevnte analysene vil inngå i testing av en og samme hypotese.

3.4.1 Bivariat korrelasjonsanalyse

Denne hovedoppgaven vil benytte bivariat korrelasjonsanalyse (SPSS 17.0) for å belyse følgende hypoteser:

- ⇒ H1: Sjenanse og sosial uinteresse er separate fenomen i vårt utvalg
- ⇒ H3: Det er høyere forekomst av emosjonelle problemer hos sjenerte barn
- ⇒ H6: Det er ikke høyere forekomst av emosjonelle problemer hos sosialt uinteresserte barn

Bivariat korrelasjon er en statistisk analyse som belyser forholdet mellom individers skåre på to ulike variabler (Hinkle, Wiersma & Jurs, 2003). Som en indeks på styrken av dette forholdet vil Pearsons korrelasjonskoeffisient anvendes.

3.4.2 Uavhengig utvalg t-test

Denne hovedoppgaven vil benytte uavhengig utvalg t-test (independent sample t-test) for å belyse følgende hypotese:

- ⇒ H2: Vårt utvalg og kanadiske utvalg vil vise tilsvarende forekomst av sjenanse og sosial uinteresse

T-tester for uavhengige utvalg vil brukes for å sammenligne gjennomsnittskårer for vårt og kanadiske utvalg på variablene sjenanse og sosial uinteresse. Analysens T-verdi vil kunne fortelle om gjennomsnittene er signifikant forskjellig fra hverandre.

For å belyse hypotesen vil man måtte benytte en Welchs t-test. Dette grunnet at gjennomsnittene som skal sammenlignes ikke kommer fra like store utvalg og ikke er antatt å ha lik varians (Hinkle et al., 2003).

3.4.3 Multiple regresjonsanalyser

Denne hovedoppgaven vil benytte multippel regresjon (SPSS 17.0) for å belyse følgende hypoteser:

- ⇒ H3: Det er høyere forekomst av emosjonelle problemer hos sjenerte barn
- ⇒ H6: Det er ikke høyere forekomst av emosjonelle problemer hos sosialt uinteresserte barn

Lineære regresjonsanalyser anvendes for å eksaminere forholdet mellom en avhengig og en eller flere uavhengige variabler. En regresjonsanalyse vil ved hjelp av minste kvadraters metode estimere et lineært forhold med utgangspunkt i dataene fra variablene (Hinkle et al., 2003). Ved multiple regresjonsanalyser inngår flere uavhengige variabler. I slike analyser undersøker man hvor mye unik varians som forklares av de ulike uavhengige variablene.

Regresjonsstatistikk kan brukes for å predikere avhengig variabel når uavhengige variabler er kjent. Regresjonsanalyser vil kunne fortelle hvor mye endring i en variabel som er assosiert med endring i en annen variabel ($y = a + bx + e$). De uavhengige variabelenes effekt kommer til uttrykk i analysens beta verdier (stigningstall) (Hinkle et al., 2003).

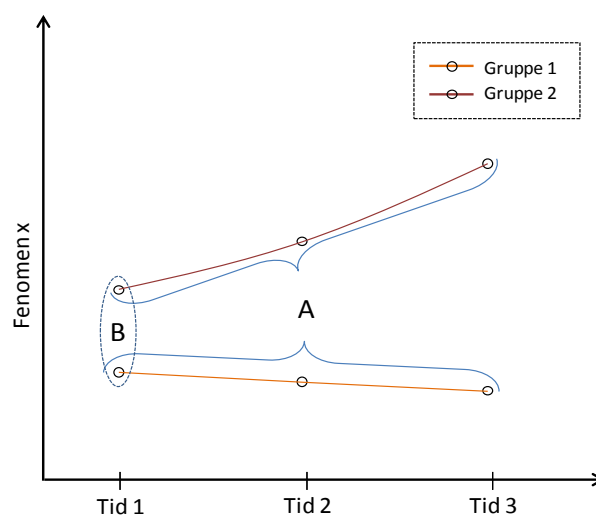
I denne oppgaven vil regresjonsanalyser anvendes for å estimere hvor mye endring i emosjonelle problemer som er assosiert med endring på sjenanse/sosial uinteresse variabelen. Videre vil analysen anvendes for å kontrollere for kjønn og alderseffekter (om relasjonen mellom sjenanse/sosial uinteresse og emosjonelle problemer endrer seg når man tar hensyn til forskjeller i alder og kjønn).

3.4.4 Variansanalyser

Denne hovedoppgaven vil benytte variansanalyser (ANOVA SPSS 17.0) for å belyse følgende hypoteser:

- ⇒ H2: Vårt utvalg og kanadiske utvalg vil vise tilsvarende forekomst av sjenanse og sosial uinteresse
- ⇒ H4: Barn med varig sjenanse vil vise vedvarende og akkumulerende emosjonelle problemer
- ⇒ H7: Emosjonelle problemer vil ikke akkumuleres (øke) selv om sosial uinteresse vedvarer

Variansanalyse (ANOVA) anvendes for å sammenligne gjennomsnittet mellom to eller flere ulike grupper (Hinkle et al., 2003). Mer spesifikt sammenligner analysen variasjon på en variabel innen hver av gruppene med variasjonen på variabelen mellom gruppene. Målet er å avdekke om forskjellene mellom gruppene er større enn forskjellene innad i gruppen. Kun dersom dette er tilfelle kan man anta at en skåre på et fenomen har systematisk sammenheng med gruppetilhørighet (Hinkle et al., 2003).

Figur 2 - Eksempler på ANOVA: A) Repetert ANOVA, sammenlikning av utviklingstrender, og B) En-veis ANOVA, sammenlikning av gjennomsnittsverdier ved ett måletidspunkt

I denne hovedoppgaven vil det gjennomføres to ulike former for variansanalyser: a) repetert måling ANOVA og b) en-veis ANOVA:

En repetert måling ANOVA egner seg dersom man ønsker å sammenligne gjennomsnitt mellom ulike grupper av individer over to eller flere måletidspunkt (Howitt & Cramer, 2008). En slik analyse vil avdekke om gruppene har en signifikant forskjellig utvikling over tid (se A i figur 2).

En en-veis ANOVA vil sammenligne ulike gruppers gjennomsnitt på kun ett måletidspunkt. En slik analyse vil avdekke om gruppene har et signifikant forskjellig gjennomsnittsnivå på ett aktuelt måletidspunkt (tid 1, tid 2 eller tid 3) (se B i figur 2) (Howitt & Cramer, 2008).

Inndeling av grupper for undersøkelse av hypotese 4 og 7

For å kunne anvende variansanalyser i undersøkelsen av hypotese 4 og 7 vil barna inndeles i grupper basert på sjenanse- og sosial uinteresseskårer: a) en gruppe stabilt sjenerte, b) en gruppe stabilt sosialt uinteresserte og c) en sammenligningsgruppe.

Tabell 2 - Antall stabilt sjenerte og sosialt uinteresserte samt sammenligningsgruppe

	n
Stabilt sjenerte	33
Stabilt sosialt uinteresserte	19
Sammenligningsgruppe	97

Gruppen med stabilt sjenerte består av barn med sjenanseskårer i 75. persentil ved alle måletidspunkt. Tilsvarende består gruppen med stabilt sosialt uinteresserte av barn som har

sosial uinteresseskårer i 75. persentil ved alle måletidspunkt. Disse gruppene av sjenerte og sosialt uinteresserte barn vil sammenlignes mot en sammenligningsgruppe.

Sammenligningsgruppen består av barn som ikke skårer i 75. persentil på verken sjenanse- eller sosial uinteressevariabelen ved noe måletidspunkt. Gruppens antall presenteres i tabell 2.

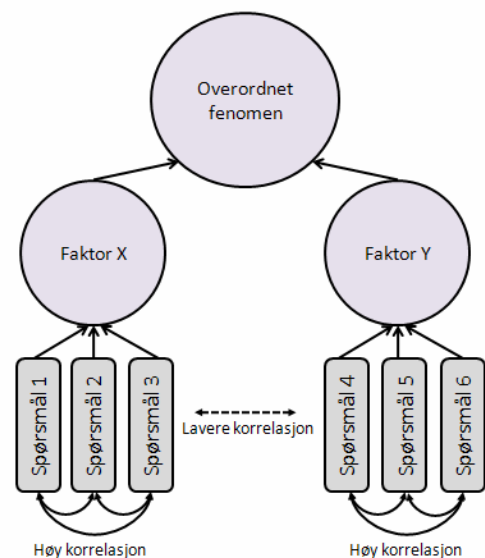
Det gjøres oppmerksom på at barn som var kategorisert som både sjenert og sosialt uinteressert ved ett og samme måletidspunkt ble omkodet som kun sjenerte. Dette er i samsvar med normal praksis på feltet (Coplan & Weeks, 2010b). For ytterligere diskusjon av dette forholdet se avsnitt 5.1.1 ”Sosial uinteresse og sjenanse som gyldige fenomen i et norsk utvalg”.

3.4.5 Faktoranalyse

I denne oppgaven vil en eksplorerende prinsipal faktoranalyse med varimax rotasjon anvendes (SPSS 17.0). Denne statistiske analysen benyttes for å belyse følgende hypotese:

⇒ H1: Sjenanse og sosial uinteresse er separate fenomen i vårt utvalg

Faktoranalyse (se figur 3) er en prosess hvor man statistisk reduserer og kategoriserer variabler (spørsmål) i grupper kalt faktorer. Analysen tar utgangspunkt i mønster av korrelasjoner mellom variabler og inndeler i grupper (faktorer) basert på disse mønstrene. Korrelasjonene mellom variablene som inngår i analysen og faktorene kalles faktorladninger. En faktorladning er en indeks som indikerer hvor godt en enkelt variabel korrelerer med øvrige variabler i gruppen (faktoren) (Howitt & Cramer, 2008).

Figur 3 - Eksempel på faktoranalyse

Formålet med analysen er å gjøre dataene mer håndterlige, tolkbare og generaliserbare (Howitt & Cramer, 2008). For å forenkle dette arbeidet vil man ofte gjennomføre en statistisk korreksjon (rotasjon) av faktorene (Hinkle et al., 2003).

Faktoranalyser er en normal del av utviklingen og valideringen av skalaer (DeVellis, 2003). I denne oppgaven vil faktoranalyse anvendes for å undersøke om norske foreldre i vårt utvalg skiller mellom sjenanse og sosial uinteresse slik det måles i CSPS.

3.4.6 Strukturell likningsmodellerings analyse (SEM)

Strukturell likningsmodellerings analyse (AMOS 18.0) vil i denne oppgaven gjennomføres for å belyse følgende hypotese:

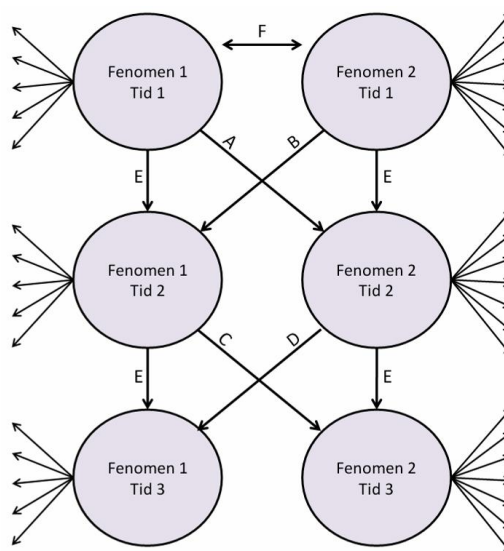
⇒ H5: Sjenanse forårsaker emosjonelle problemer – og ikke omvendt

Strukturell modellering (SEM) er en statistisk analyse for testing og estimering av kausale forhold. SEM anvendes primært der man ønsker å teste hvor godt en på forhånd foreslått kausalstruktur passer til dataene (konfirmerende modellering).

Konfirmerende modellering består av to ulike trinn:

1. Med utgangspunkt i teoretisk forståelse (se hypotese H5) lager man en modell av antatt retningsforhold mellom utvalgte variabler.
2. Denne modellen testes mot datamaterialet for å estimere hvor godt modellen passer dataene (model-fit) (Locascio, 1982; Niegel, Yström, Hagtvedt & Vollrath, 2008).

Longitudinelle studier anvender ofte modelloppsettet ”krysstids korrelasjonsmodell” (Cross-lagged panel correlation model). Slike modeller er nyttige for spørsmål om kausal retning for fenomen målt over tid. Rent metodisk vil en krysstids korrelasjonsmodell eksaminere prediktiv assosiasjon mellom to variabler over tid, samtidig som man kontrollerer for effekter fra tidligere tidsperioder samt at variablene i utgangspunktet er korrelerte med hverandre på tidspunkt 1 (se E og F i figur 4) (Locascio, 1982).

Figur 4 – Eksempel på SEM-modell med krysstids korrelasjonsdesign - 3 tid x 2 variabler

Dersom det er forskjell mellom regresjonskoeffisientene for forholdet A-B og C-D (kryssdiagonale linjer i figur 4) kan man uttale seg om hvordan de ulike variablene påvirker

hverandre i en begrenset tidssekvens (Cook & Campbell, 1979). Eventuelle forskjeller kan også brukes som grunnlag for å trekke slutninger om kausalitet (Locascio, 1982).

Det anbefales imidlertid forsiktighet ved konkludering om kausalitet. Dette ettersom de fleste kryssmodeller ikke har et kausalt nullpunkt (Rogosa, 1980). Det betyr at man ikke kan utelukke om det er andre essensielle variabler (tredjevariabler) som har påvirket forholdet mellom variablene i modellen.

Det anbefales at SEM-analyser tar utgangspunkt i komplette datasett (Tabachnick & Fidell, 2007). Grunnet dette ble barn med estimerte verdier (for manglende data) tatt ut av datamaterialet. Utvalget ble derfor redusert fra 287 til 256 barn for gjennomføring av SEM-analysen.

4. Resultat

4.1 Forutsetningene for statistiske analyser

Før man anvender statistiske analyser er det en forutsetning at man undersøker datamaterialets egnethet for den aktuelle analysen.

For faktoranalyser er det en forutsetning at man har stort nok utvalg ($n > 150$), samt at variabler som inngår i analysen er interkorrelerte (Tabachnick & Fidell, 2007). Datamaterialet i denne oppgaven møter disse forutsetningene.

Ved bruk av multiple regresjonsanalyser er det en forutsetning at man har stort nok utvalg ($n > 50$), samt at forklaringsvariablene i analysen har en viss felles varians. Videre forutsettes det at residualene på variablene som inngår i analysen viser tilnærmet normalitet, linearitet og homoscedastisitet. Undersøkelsene av disse forholdene i vårt datamateriale avdekket ingen avvik ved variabelen sjenanse, og kun mindre avvik ved normalfordeling av residualene til variabelen emosjonelle problemer. Ettersom vi opererer med et stort utvalg ($n = 287$) og fordi skjevhet er normalt i screeningsinstrument anses disse mindre avvikene som uten betydning (Gravetter & Wallnau, 2000; Stevens, 1996).

For bruk av variansanalyser (ANOVA) er det til dels en forutsetning at skårene på variablene er normalfordelte. Det er imidlertid viktigere at residualene er normalfordelte (Field, 2005).

Undersøkelser av skåre- og residualdistribusjon på oppgavens variabler avdekket normalfordeling av både skårer og residualer for variablene sjenanse og sosial uinteresse. Tilsvarende undersøkelse av variabelen emosjonelle problemer avdekket at skåredistribusjonen *ikke* var normalfordelt². Imidlertid viste analyser av residualene som tidligere redegjort kun ubetydelige avvik fra normalfordelingskurven.

Ved bruk av repetert måling ANOVA er det også en forutsetning at variablene har lik kovarians/korrelasjon for alle observasjoner (sfærsitet) (Pallant, 2006). Dette forholdet er undersøkt ved Mauchleys test og mindre avvik er justert ved Greenhouse-Geisser korreksjon for å oppnå mer pålitelige signifikanstester.

Oppsummert er forutsetningene for tidligere skisserte statistiske analyser oppfylte.

² Det ble derfor gjort forsøk på transformering av fordelingen gjennom blant annet logaritmetransformering. Dette medførte ingen bedring i fordelingene. Råskårene (dvs. ikke-transformerte skårer) ble derfor benyttet i videre analyser

4.2 Tema 1: Sjenanse og sosial uinteresse som fenomen i et norsk utvalg

4.2.1 H1: Sjenanse og sosial uinteresse er separate fenomen i vårt utvalg

For å belyse hypotesen ble følgende analyser gjennomført: a) en prinsippal komponent faktoranalyse av CSPA og b) bivariante korrelasjonsanalyser for undersøkelse av reliabilitet og validitet.

Faktoranalyser ved hvert av de tre måletidspunktene avdekket konsekvent to komponenter med egenverdi over 1. Faktorene var godt over kritisk verdi slik den fremkom i parallellanalyse. Det ble videre gjennomført en varimax rotasjon som repliserte faktorstruktur og ladninger i tråd med Coplan et al. (2004) (se vedlegg 5).

To forhold ved skalaens reliabilitet ble undersøkt: a) test-retest reliabilitet (intrarater stabilitet) og b) skalaens interne konsistens (Cronbachs alfa). Test-retest reliabiliteten ble funnet å være moderat til høy over de tre måletidspunktene for både sjenanse og sosial uinteresse (se tabell 3 og 4). Dette indikerer en moderat til høy sammenheng mellom hvorvidt man rates som sjenert/sosialt uinteressert ved ett tidspunkt og det neste. Videre viser Cronbachs alfa at fenomenenes interne konsistens er god (se tabell 5).

Tabell 3 – Stabilitet i respondering: Korrelasjoner mellom sjenanse ved måletidspunkt 1, 2 og 3

	Sjenanse tid 1	Sjenanse tid 2	Sjenanse tid 3
Sjenanse tid 1	-	-	-
Sjenanse tid 2	.616**	-	-
Sjenanse tid 3	.519**	.556**	-

**p < .01

Tabell 4 – Stabilitet i respondering: Korrelasjoner mellom sosial uinteresse ved måletidspunkt 1, 2 og 3

	Sosial uinteresse tid 1	Sosial uinteresse tid 2	Sosial uinteresse tid 3
Sosial uinteresse tid 1	-	-	-
Sosial uinteresse tid 2	.506**	-	-
Sosial uinteresse tid 3	.442**	.570**	-

**p < .01

Tabell 5 – CSPA, sjananse og sosial uinteresse: Intern konsistens (reliabilitet) ved alle tre måletidspunkt

	n	Antall spørsmål i skalaen	Cronbachs Alfa α	Gjennomsnittlig korrelasjon mellom spørsmålene i skalaen
CSPA – sjananseskala tid 1	287	7	.833	.433
CSPA – sjananseskala tid 2	287	7	.774	.347
CSPA – sjananseskala tid 3	287	7	.804	.394
CSPA – uinteresseskala tid 1	287	4	.738	.429
CSPA – uinteresseskala tid 2	287	4	.735	.414
CSPA – uinteresseskala tid 3	287	4	.707	.375

For å belyse fenomenenes gyldighet ble kriterium og diskriminerende validitet undersøkt gjennom korrelasjonsanalyser med relaterte og urelaterte fenomen. Slik det fremkommer av tabell 6 viser sjananse og sosial uinteresse signifikant men lav samvariasjon med hverandre (god diskriminativ validitet).

Tabell 6 – Diskriminativ validitet: Korrelasjon mellom sjananse og sosial uinteresse ved hvert måletidspunkt

	Sosial uinteresse tid 1	Sosial uinteresse tid 2	Sosial uinteresse tid 3
Sjananse tid 1	.138*	.141 *	.031
Sjananse tid 2	.148*	.304**	.195**
Sjananse tid 3	.106	.164**	.214**

* $p < .05$ ** $p < 0.01$

Videre fremkommer det av tabell 7 at sjananse er signifikant og positivt korrelert med enkeltspørsmålene ³: ”Er barnet ditt sjanert?” og ”Hvordan reagerer barnet ditt på nye og ukjente situasjoner?” (god kriterium validitet). Sosial uinteresse på sin side viser ingen signifikant korrelasjon med disse spørsmålene (god diskriminativ validitet).

³ Disse enkeltspørsmålene er hentet fra prosjektets data. Enkeltspørsmål 1 er et enkeltstående spørsmål som er administrert ved alle tre måletidspunkt. Enkeltspørsmål 2 ble kun administrert ved måletidspunkt 2 og er en del av en del av skalaen til Fullard, McDevitt og Carey (1984)

Tabell 7 - Sjenanse og sosial uinteresse - korrelasjon med enkelt spørsmål 1: "Er barnet ditt sjenert?", og enkeltspørsmål 2: "Hvordan reagerer barnet ditt på nye og ukjente situasjoner?"

	Spørsmål 1 tid 1	Spørsmål 1 tid 2	Spørsmål 1 tid 3	Spørsmål 2 tid 2
Sjenanse tid 1	.509**			
Sjenanse tid 2		.532**		.374**
Sjenanse tid 3			.477**	
Sosial uinteresse tid 1	-.013			
Sosial uinteresse tid 2		.104		.032
Sosial uinteresse tid 3			-.002	

* p < .05 **p < 0.01

Samlet sett indikerer resultatene at foreldre i vårt utvalg betrakter sjenanse og sosial uinteresse som ulike fenomen.

⇒ H1: Sjenanse og sosial uinteresse er separate fenomen i vårt utvalg = støttes

4.2.2 H2: Vårt utvalg og kanadiske utvalg vil vise tilsvarende forekomst

For å belyse hypotesen ble følgende analyser gjennomført: a) deskriptive analyser for å undersøke gjennomsnittsnivå av sjenanse og sosial uinteresse, b) ANOVA for undersøkelse av endring i gjennomsnittsverdier over tid og for undersøkelse av kjønn og alderseffekter, samt c) sammenligning av våre gjennomsnittsverdier med tall fra kanadiske studier ved bruk av Welchs t-tester.

Tabell 8 – Gjennomsnitt og standardavvik for sjenanse ved alle tre måletidspunkt

	n	Gj.snitt	Std
Sjenanse – tid 1	287	1,75	0,66
Sjenanse – tid 2	287	1,70	0,65
Sjenanse – tid 3	287	1,65	0,64

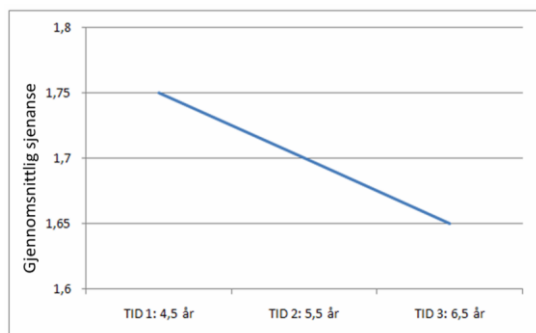
Tabell 9 – Gjennomsnitt og standardavvik for sosial uinteresse ved alle tre måletidspunkt

	n	Gj.snitt	Std
Sosial uinteresse – tid 1	287	2,36	0,79
Sosial uinteresse – tid 2	287	2,26	0,79
Sosial uinteresse – tid 3	287	2,19	0,80

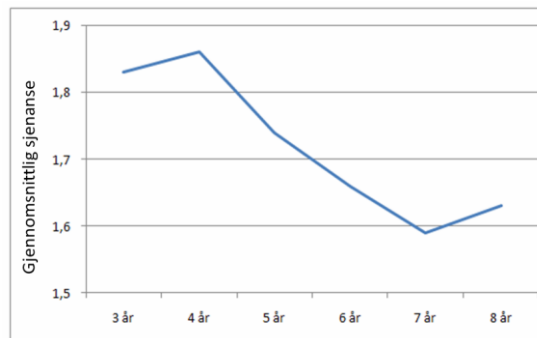
Gjennomsnittsnivå for sjenanse og sosial uinteresse presenteres i tabell 8 og 9. Slik det fremkommer av disse tabellene, samt figur 5 og 6 er det en generell nedgang i gjennomsnittet

til sjananse og sosial uinteresse ved de tre måletidspunktene. ANOVA viser at denne nedgangen i gjennomsnittsverdi over tid er signifikant for både sjananse og sosial uinteresse (se vedlegg 6, tabell 1 og 2).

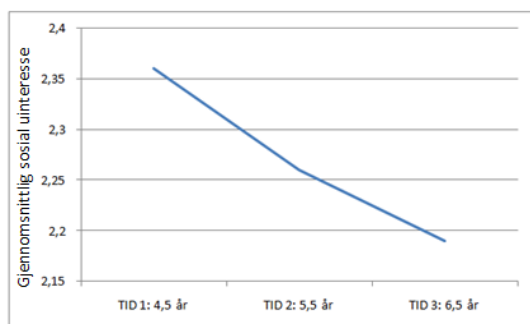
Følgelig ble det undersøkt om denne nedgangen i sjananse og sosial uinteresse var relatert til at utvalget som helhet ble eldre over de tre måletidspunktene. Analysen støttet en slik forklaring ettersom den avdekket en svak men signifikant alderseffekt for både sjananse og sosial uinteresse (se vedlegg 7, tabell 1-4). Alderseffekten er illustrert i figur 7 og 8. Oppsummert indikerer dette at yngre barn i utvalget har noe høyere forekomst av sjananse og sosial uinteresse enn eldre barn. Vi fant ingen signifikante kjønnseffekter (se vedlegg 7, tabell 1-2).

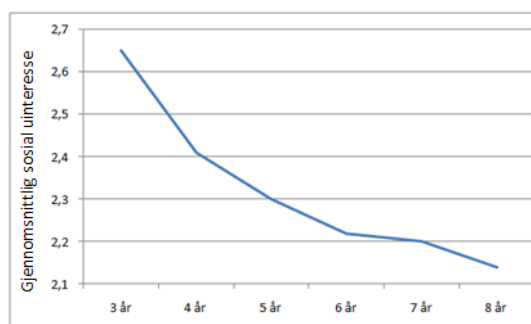
Figur 5 – Nedgang i sjananseskåre over de tre måletidspunktene (gjennomsnittsalder ved hvert måletidspunkt er oppgitt)

Figur 7 – Fremstilling av alderseffekt for sjananse

Figur 6 – Nedgang i sosial uinteresse skåre over de tre måletidspunktene (gjennomsnittsalder ved hvert måletidspunkt er oppgitt)

Figur 8 – Fremstilling alderseffekt for sosial uinteresse

Det ble videre foretatt en sammenligning av utvalgets gjennomsnittsverdier for sjenanse og sosial uinteresse mot kanadiske data⁴. Slik det fremkommer av tabell 10 og 11 har vårt utvalg lavere gjennomsnittlig skåre på sjenanse og sosial uinteresse. Kanadiske studier rapporterer i tillegg ikke om tilsvarende signifikante alderseffekter.

Tabell 10 - Sammenligning av norsk og kanadisk gjennomsnitt og standardavvik for sjenanse

	n	Gj.snitt	Std	Kjønnseffekt	Alderseffekt
Oppgavens data – tid 1	287	1,75	0,66	Nei	Ja
Coplan et al. (2004)	274	2,26	0,80	Nei	Nei
Coplan og Armer (2005)	82	2,10	0,85	Nei	Nei
Weeks (2009)	178	2,09	0,73	Nei	Nei
Coplan og Weeks (2010)	186	2,02	0,70	Nei	Nei

Tabell 11 – Sammenligning av norsk og kanadisk gjennomsnitt og standardavvik for sosial uinteresse

	n	Gj.snitt	Std	Kjønnseffekt	Alderseffekt
Oppgavens data – tid 1	287	2,36	0,79	Nei	Ja
Coplan (2004)	274	2,63	0,79	Nei	Nei
Coplan og Weeks (2010)	186	2,50	0,74	Nei	Nei

Forskjellene mellom våre og kanadiske gjennomsnittsskårer ble undersøkt ved hjelp av t-tester (Welchs t-test). Disse analysene viste at vårt utvalg hadde signifikant lavere gjennomsnittsskårer enn de kanadiske studiene på både sjenanse og sosial uinteresse variablene (se vedlegg 8, tabell 1 og 2)⁵.

Oppsummert skiller vårt utvalg seg fra kanadiske utvalg med tanke på a) gjennomsnittnivå for sjenanse og sosial uinteresse, samt b) en svak nedgang i begge fenomenene ved økt alder. Imidlertid finner verken vi eller kanadiske studier at kjønn påvirker forekomst av sjenanse og sosial uinteresse.

⇒ H2: Vårt utvalg og kanadiske utvalg vil vise tilsvarende forekomst av sjenanse og sosial uinteresse = støttes ikke (med unntak av kjønn)

⁴ Studiene som inngår i sammenligningen har tilnærmet lik kjønns- og aldersfordeling som utvalget i denne oppgaven

⁵ Vårt valg av måletidspunkt 1 som sammenlikningsgrunnlag skyldes primært at differansen mellom vårt utvalg og de kanadiske utvalgene var minst ved dette måletidspunktet. Følgelig vil det være større og signifikante forskjeller også ved måletidspunkt 2 og 3

4.3 Tema 2: Sjenanse og emosjonelle problemer

4.3.1 H3: Det er høyere forekomst av emosjonelle problemer hos sjenerte barn

For å belyse hypotesen ble det utført: a) en bivariat korrelasjonsanalyse mellom sjenanse og emosjonelle problemer ved måletidspunkt 1, 2 og 3 og b) en multipell regresjonsanalyse for undersøkelse av størrelsesforholdet mellom sjenanse og emosjonelle problemer, samt for å undersøke mulige kjønns og alderseffekter (om relasjonen mellom sjenanse og emosjonelle problemer ble påvirket når effekten av disse ble kontrollert for).

Slik det fremkommer av tabell 12 er det en moderat og signifikant samvariasjon mellom sjenanse og emosjonelle problemer ved hvert måletidspunkt. Desto mer sjenert et barn er, desto mer sannsynlig er det at barnet har en høy skåre på emosjonelle problemer.

Tabell 12 – Korrelasjoner mellom sjenanse og emosjonelle problemer ved de ulike måletidspunktene

	Sjenanse tid 1	Sjenanse tid 2	Sjenanse tid 3
Emosjonelle problemer tid 1	.481**	.398**	.337**
Emosjonelle problemer tid 2	.341**	.407**	.359**
Emosjonelle problemer tid 3	.317**	.301**	.412**

**p < .01

Slik det fremkommer av tabell 13 er det imidlertid begrenset varians på variabelen emosjonelle problemer. Skalaen har i utgangspunktet en variasjonsbredde fra 5 til 15, men et standardavvik på mellom 1,25 og 1,29 tilsier at det er lite varians å forklare i vårt utvalg. Dette har implikasjoner for størrelsesforholdet på relasjonen mellom sjenanse og emosjonelle problemer.

Tabell 13 – Utvalgets gjennomsnitt og standardavvik for variabelen emosjonelle problemer

	n	Gj.snitt	Std
Emosjonelle problemer tid 1	287	5,89	1,29
Emosjonelle problemer tid 2	287	5,87	1,25
Emosjonelle problemer tid 3	287	5,81	1,27

Denne implikasjonen synliggjøres i regresjonsanalyser som viser at til tross for moderat korrelasjon så er ikke sjenanse assosiert med ekstreme verdier/skårer på emosjonelle

problemer (se vedlegg 9, tabell 1-3). Mer spesifikt vil ett poengs økning i sjenanse (skala fra 7 til 35) medføre om lag 0,12 poengs økning i emosjonelle problemer (skala fra 5 til 15).

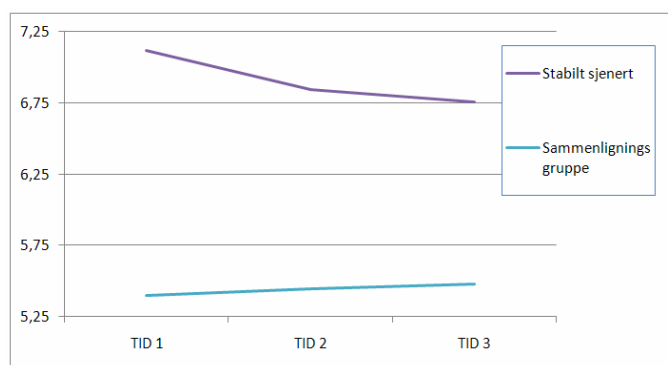
Det ble ikke funnet at kjønn og alder hadde signifikant effekt på forholdet mellom sjenanse og emosjonelle problemer (se vedlegg 9, tabell 1-3).

⇒ H3: Det er høyere forekomst av emosjonelle problemer hos sjenerte barn = støttes

4.3.2 H4: Barn med varig sjenanse vil vise vedvarende og akkumulerende emosjonelle problemer

Hypotese 3 viste en sammenheng mellom sjenanse og emosjonelle problemer. Hypotese 4 vil imidlertid belyse relasjonen mellom sjenanse og emosjonelle problemer over tid ved hjelp av variansanalyser. Vi forventer å finne at barn som er sjenert over tid vil vise varige og akkumulerende emosjonelle problemer.

Stabilt sjenerte barn vil sammenlignes med en gruppe barn som verken er sjenerte eller sosialt uinteresserte. Slik det fremkommer av figur 9, samt tabell 14 har stabilt sjenerte barn en høyere forekomst av emosjonelle problemer enn sammenligningsgruppen ved alle måletidspunkt. Disse forskjellene i

Figur 9: Stabilt sjenerte og sammenligningsgruppen - utvikling av emosjonelle problemer

emosjonelle problemer er også signifikante ved hvert måletidspunkt (se vedlegg 12, tabell 1). Slik det fremkommer av figur 9 og tabell 14 er imidlertid den reelle poengmessige forskjellen mellom de sjenerte barna og sammenligningsgruppen beskjeden sett i lys av at SDQ skalaen spenner fra 5 - 15.

Til tross for at stabilt sjenerte barn har høyere skårer på emosjonelle problemer, viser de ikke en signifikant annerledes utvikling av emosjonelle problemer enn sammenligningsgruppen (nedgangen som fremkommer i graf er ikke signifikant – se vedlegg 11, tabell 1 og 2). Begge gruppene viser en stabil gjennomsnittlig skåre på emosjonelle problemer over de tre måletidspunktene.

Tabell 14 – Gjennomsnitt og standardavvik for stabilt sjenerte og sammenligningsgruppen

	n	Tid 1		Tid 2		Tid 3	
		Gj.snitt	Std	Gj.snitt	Std	Gj.snitt	Std
Stabilt sjenerte	33	7,11	1,67	6,84	1,61	6,76	1,54
Sammenligningsgruppe	97	5,39	0,76	5,45	0,84	5,48	0,93

Oppsummert finner vi at emosjonelle problemer vedvarer de tre årene hvor barna er sjenerte, men at problemene ikke øker over tid.

⇒ H4: Barn med varig sjenanse vil vise vedvarende og akkumulerende emosjonelle problemer = støttes delvis

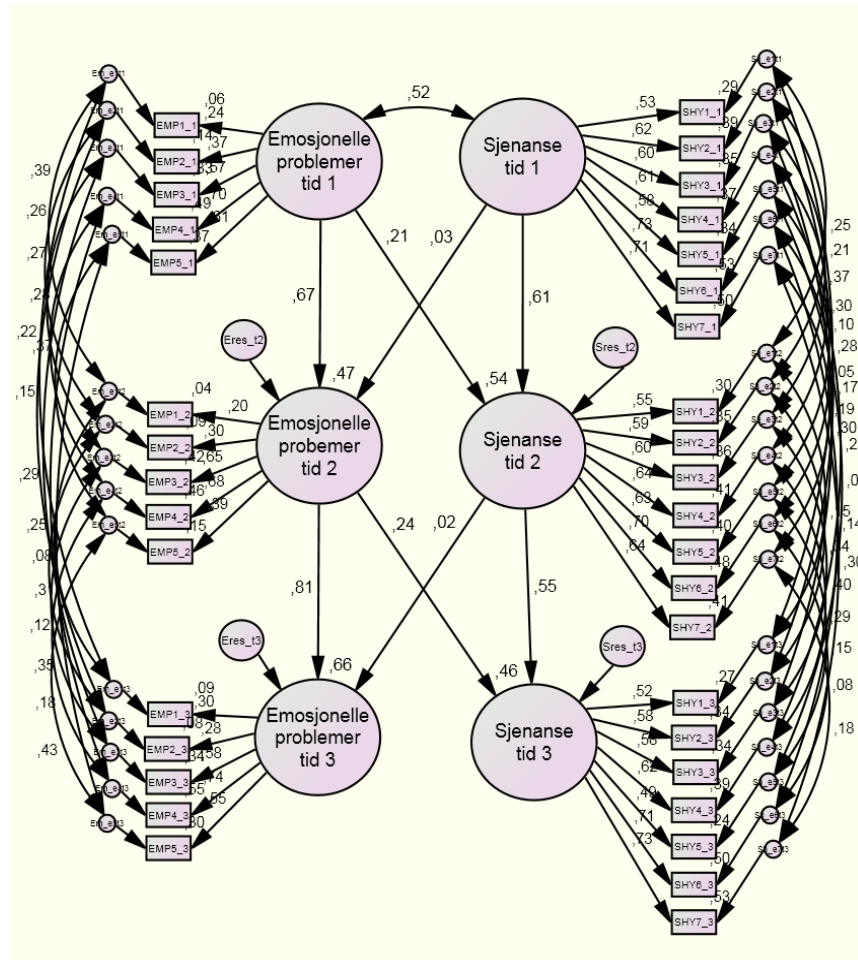
4.3.3 H5: Sjenanse forårsaker emosjonelle problemer – og ikke omvendt

Resultatene viser så langt at det er en relasjon mellom emosjonelle problemer og sjenanse, både på samme tidspunkt og over tid. De tidligere analysene er imidlertid lite egnet for å si noe om kausalforholdet mellom sjenanse og emosjonelle problemer. For å kunne belyse hypotesen ”Sjenanse forårsaker emosjonelle problemer – og ikke omvendt” ble en strukturell likningsmodellerings analyse (SEM) gjennomført. Vi vil presisere at resultatene fra analysen kun kan anvendes for å teoretisere om sannsynlig kausalitetssammenheng, og følgelig anses resultatene mer som en indikasjon snarere enn et bevis på kausalforholdet mellom de to variablene (Locascio, 1982).

Med utgangspunkt i hypotesen ble det laget en strukturell modell med et krysstids korrelasjonsdesign (se avsnitt 3.4.6 og figur 10). Denne modellen ble testet mot datamaterialet for å estimere hvor godt modellen passet dataene. For øvrig har vi tillatt restleddene for sjenanse og emosjonelle problemer å korrelere over de ulike måletidspunktene, dvs. at vi har tatt høyde for at det er systematiske målefeil i disse indikatorene over tid. Dette har imidlertid ingen betydning for relasjonen mellom de latente variablene sjenanse og emosjonelle problemer på de ulike måletidspunktene.

I denne oppgaven vil indeksene Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) og Comparative Fit Index (CFI) anvendes for å estimere modelltilpasning. RMSEA indikerer god tilpasning ved verdier på .08 eller lavere (Browne & Cudeck, 1993), mens CFI indikerer god tilpasning ved verdier på .90 (Bentler & Bonett, 1980). Oppgavens modell viser en meget god tilpasning til data målt gjennom RMSEA (.053) mens CFI er lik .873 og viser dermed ikke

like god modelltilpasning. I dag anses dog RMSEA å være et mer pålitelig mål en CFI (se eksempelvis Blunch, 2008). Følgelig antas modellen å ha en tilfredsstillende tilpasning til data. Figur 10 viser resultatene fra den estimerte modellen.

Figur 10 – Strukturell modellering (kryss tid korrelasjonsdesign) for hypotesen: Sjenanse forårsaker emosjonelle problemer – og ikke omvendt. Standardiserte koeffisienter. $n = 256$, $\chi^2 = 938,5$, $df = 549$

Seks forhold ved modellen er verdt å poengtere:

1. Forklart varians for modellen er henholdsvis .47 (emosjonelle problemer T2), .66 (emosjonelle problemer T3), .54 (sjenanse T2) og .46 (sjenanse T3)

Mer spesifikt indikerer modellen:

2. En signifikant og moderat/høy stabilitet i fenomenet sjenanse over tid ($\beta = .61$ og $.55$, $p < .001$)
3. En signifikant og moderat/høy stabilitet i emosjonelle problemer over tid ($\beta = .67$ og $.81$, $p < .001$)

4. De standardiserte regresjonskoeffisientene for forholdet mellom sjenanse på ett tidspunkt og emosjonelle problemer på påfølgende tidspunkt er tilnærmet lik null ($T1 \rightarrow T2: \beta = .03$ og $T2 \rightarrow T3: \beta = .02$) og ikke signifikante på $<.05$ nivå
5. De standardiserte regresjonskoeffisientene for forholdet mellom emosjonelle problemer på ett tidspunkt og sjenanse på påfølgende tidspunkt er derimot av større betydning ($T1 \rightarrow T2: \beta = .21$ og $T2 \rightarrow T3: \beta = .24$) og signifikante på $<.05$ nivå

Av spesiell interesse for besvaring av hypotesen er punkt 4 og 5. Slik det fremkommer indikerer ikke undersøkelsene av kausal retning at sjenanse er årsak til emosjonelle problemer. Derimot kan det virke som om emosjonelle problemer til en viss grad kan føre til sjenanse på senere tidspunkt. Sistnevnte funn kan med fordel utdypes noe (se også nærmere forklaring av tolkning av krysstidskoeffisienter i metoddelen): De positive betakoeffisientene på henholdsvis .21 og .24 viser at barn som ligger høyt på emosjonelle problemer på ett tidspunkt, men som samtidig har en lavere skåre på sjenanse enn forventet ut i fra grad av emosjonelle problemer på det samme tidspunktet, har en tendens til å ha en høyere skåre på sjenanse ved påfølgende tidspunkt. Med andre ord; Dersom et barn rapporteres å ha mye emosjonelle problemer på ett tidspunkt, men ikke er sjenert, så er det økt sannsynlighet for at barnet endrer seg og blir mer sjenert på neste tidspunkt. Følgelig finner vi ingen støtte for hypotese 5 om at sjenanse forårsaker emosjonelle problemer, det synes heller å være motsatt.

⇒ H5: Sjenanse forårsaker emosjonelle problemer – og ikke omvendt = støttes ikke

4.4 Tema 3: Sosial uinteresse og emosjonelle problemer

4.4.1 H6: Det er ikke høyere forekomst av emosjonelle problemer hos sosialt uinteresserte barn

For å belyse hypotesen ble det gjennomført: a) en bivariat korrelasjonsanalyse mellom sosial uinteresse og emosjonelle problemer ved måletidspunkt 1, 2 og 3, og b) en multipell regresjonsanalyse for å kontrollere for kjønns og alderseffekter (om relasjonen mellom sjenanse og emosjonelle problemer ble påvirket når effekten av disse ble kontrollert for).

Slik det fremkommer av tabell 15 er det ingen signifikant samvariasjon mellom sosial uinteresse og emosjonelle problemer ved noe måletidspunkt.

Tabell 15 – Korrelasjoner mellom sosial uinteresse og emosjonelle problemer ved ulike måletidspunkt (korrigerte data jfr. normal praksis ved dobbelkategorisering n= T1: 273, T2: 272 og T3: 275)

	Sosial uinteresse tid 1	Sosial uinteresse tid 2	Sosial uinteresse tid 3
Emosjonelle problemer tid 1	.032	.042	.047
Emosjonelle problemer tid 2	.101	.106	.104
Emosjonelle problemer tid 3	-.004	.074	.057

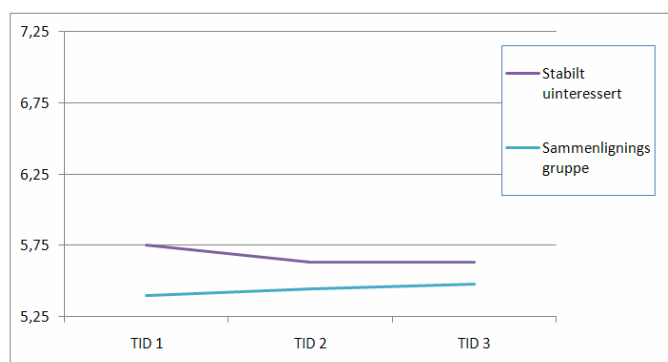
* $p < .05$ ** $p < 0.01$

Det ble ikke funnet at kjønn og alder hadde signifikant effekt på forholdet mellom sosial uinteresse og emosjonelle problemer (se vedlegg 10, tabell 1-3).

⇒ H6: Det er ikke høyere forekomst av emosjonelle problemer hos sosialt uinteresserte barn = støttes

4.4.2 H7: Emosjonelle problemer vil ikke akkumuleres (øke) selv om sosial uinteresse vedvarer

Hypotese 6 viser at det ikke er en sammenheng (hovedeffekt) mellom sosial uinteresse og emosjonelle problemer. Hypotese 7 vil imidlertid undersøke om emosjonelle problemer akkumuleres (øker) hos barn som er sosialt uinteressert over tid.

Figur 11: Stabilt uinteresserte og sammenligningsgruppen – utvikling av emosjonelle problemer

For å belyse hypotesen vil en mindre

gruppe av stabilt sosialt uinteresserte barn inngå i en sammenligning med barn som ikke skårer høyt på sjenanse og sosial uinteresse (sammenligningsgruppen).

Slik det fremkommer av tabell 16 og figur 11 er det kun små forskjeller i gjennomsnittsskårer mellom og de stabilt sosialt uinteresserte barna og sammenligningsgruppen. En-veis ANOVA viser at forskjellene ikke er signifikante ved noe måletidspunkt (se vedlegg 13).

Tabell 16 – Stabilt sosialt uinteresserte og sammenligningsgruppens gj.snitt og std.avvik for emosjonelle problemer (korrigerte data jfr. normal praksis ved dobbeltkategorisering)

		Tid 1		Tid 2		Tid 3	
	n	Gj.snitt	Std	Gj.snitt	Std	Gj.snitt	Std
Stabilt sosialt uinteresserte	19	5,75	1,18	5,63	1,06	5,63	1,07
Sammenligningsgruppe	97	5,39	0,76	5,45	0,84	5,48	0,93

Videre avdekker resultatene at stabilt uinteresserte barn ikke har en signifikant annerledes utvikling av emosjonelle problemer enn sammenligningsgruppen (se vedlegg 11, tabell 1 og 3). Slik det fremkommer av analysene viser begge gruppene en stabil lav forekomst av emosjonelle problemer. Følgelig viser ikke sosialt uinteresserte barn økende (akkumulerende) emosjonelle problemer over 3 år.

⇒ H7: Emosjonelle problemer vil ikke akkumuleres (øke) selv om sosial uinteresse vedvarer = støttes

5. Diskusjon

Tematikken for denne hovedoppgaven er sosial tilbaketrekning blant barn. I vår studie har vi valgt å fokusere på relasjonen mellom to former for sosial tilbaketrekning og emosjonelle problemer. Tre tema og syv underordnede hypoteser har dannet en rød tråd gjennom oppgaven. Hovedfunnene fra resultatdelen er som følger (presentert under de respektive tema) og vil i det videre drøftes tematisk:

- Tema 1: Sjenanse og sosial uinteresse som fenomen i et norsk utvalg
 - Foreldre skiller mellom fenomenene sjenanse og sosial uinteresse
 - Det er ulikheter i forekomst (hhv. prevalens og alderseffekt) av sjenanse og sosial uinteresse mellom vårt utvalg og kanadiske utvalg
- Tema 2: Sjenanse og emosjonelle problemer
 - Sjenerte barn rapporteres å ha mer emosjonelle problemer enn jevnaldrende
 - Emosjonelle problemer vil vare, men ikke øke (akkumuleres) med vedvarende sjenanse
 - Våre analyser indikerer at sjenanse ikke medfører emosjonelle problemer – derimot kan det virke som om emosjonelle problemer til en viss grad medfører sjenanse
- Tema 3: Sosial uinteresse og emosjonelle problemer
 - Sosialt uinteresserte barn rapporteres ikke å ha høyere forekomst av emosjonelle problemer enn andre barn
 - Det er heller ikke slik at barn med varig sosial uinteresse vil vise økning i emosjonelle problemer over en tre års periode

5.1 Tema 1: Sjenanse og sosial uinteresse som fenomen i et norsk utvalg

5.1.1 Sjenanse og sosial uinteresse som gyldige fenomen i et norsk utvalg

Forskning viser at sjenanse og sosial uinteresse er to ulike former for sosial tilbaketrekning (se eksempelvis Arbeau & Coplan, 2007; Thijs et al., 2004). Coplan et al. (2004) har utviklet foreldrerapporteringsskalaen CSPS for å skille disse to fenomenene. Skalaen har i kanadiske utvalg vist gode psykometriske egenskaper (Coplan et al., 2004). Våre undersøkelser av faktorstrukturen til CSPS-skalaen samsvarer med overnevnte funn fra Canada og viser at vårt norske utvalg også skiller mellom disse to formene for sosial tilbaketrekning. Våre analyser viser også at skalaen også i det norske utvalget har adekvat reliabilitet og validitet. Til tross for at våre analyser viser at skalaen har tilfredsstillende psykometriske egenskaper er det ett forhold som fortjener videre diskusjon.

Som tidligere redegjort ble det gjennomført en gruppering av stabilt sjenerte og sosialt uinteresserte barn som en del av forberedelsene til ANOVA. I denne prosessen ble det oppdaget at det var ca. 14 av 287 barn per måletidspunkt som var kodet som både sjenert og sosialt uinteressert (berørte totalt 23 barn ved alle de tre måletidspunktene). Antallet dette berørte var tilsvarende det Coplan og Weeks rapporterer i sin artikkel fra 2010 (totalt 9 av 186 barn). Coplan og Weeks argumenterer i dette studiet for å kode dobbeltkategoriseringer som *kun* sjenanse. Bakgrunnen for dette er at barna ikke skiller seg fra sjenerte barn på en rekke sosioemosjonelle variabler (Coplan & Weeks, 2010b). Med bakgrunn i dette gjennomførte vi en tilsvarende korreksjon i vårt datamateriale.

Et så lite antall dobbeltkategoriseringer ($n=14$ per måletidspunkt) får liten innvirkning i en faktoranalyse hvor det inngår totalt 287 barn. De statistiske implikasjonene av at 14 barn kategoriseres som både sjenerte og sosialt uinteresserte er følgelig minimale og relativt betydningsløse. Imidlertid har slike dobbeltkategoriseringer etter vår mening teoretiske implikasjoner:

Måleinstrumentet (CSPS) utviklet av Coplan et al. (2004) tar utgangspunkt i Asendorpf (1990, 1993) sin teori om barns ulike sosiale motivasjon. I følge Asendorpf har ulike former for sosial tilbaketrekning bakgrunn i ulik kombinasjon av tilnærmings- og unngåelsesmotivasjon. Sjenerte barn har i følge Asendorpf (1990, 1993) og Coplan et al. (2004) både høy tilnærmings- og høy unngåelsesmotivasjon. Sosialt uinteresserte barn derimot kjennetegnes av en kombinasjon av lav tilnærmings- og lav unngåelsesmotivasjon. Denne forståelsen av sjenanse og sosial uinteresse danner det teoretiske grunnlaget for

utviklingen av CSPA. Basert på en slik forståelse ligger det implisitt at *ett og samme barn* ikke kan skåre både høyt og lavt på samme dimensjon ved ett tidspunkt (eks. både ha høy og lav tilnærming-motivasjon). Det fremstår derfor som teoretisk motstridende at totalt 23 barn skårer høyt på både sjenanse og sosial uinteresse på samme måletidspunkt.

Slik vi ser det kan den observerte dobbeltkategoriseringen ha bakgrunn i a) målefeil, b) at disse barna utgjør en tredje kategori av sosialt tilbaketrukne barn, og/eller c) teoretiske svakheter:

I tråd med Coplan og Weeks (2010b) sin teoretisering og praksis kan det tenkes at dobbeltkategoriseringene er et uttrykk for en målefeil. Faktoranalysen viser riktignok en klar faktorstruktur hvor alle spørsmål i skalaen kun lader til én av to faktorer (se vedlegg 5). Det kan imidlertid være at en liten gruppe foreldre i utvalget har en avvikende ”både og” opplevelse av barnets sosiale motivasjon og preferanse (uten at denne ”feilaktige” opplevelsen/besvarelsen får betydning i faktoranalysen).

På den annen side kan det være at disse foreldrene har en korrekt opplevelse av sine barns motivasjon. Som tidligere redegjort teoretiserer Asendorpf (1990, 1993) om en tredje kategori av sosialt tilbaketrukne barn. Asendorpf refererer til denne kategorien barn som ”sosialt unngående”. Disse barna er teoretisert å vise både lav tilnærming- og høy unngåelsesmotivasjon. Sosialt unngående barn deler dermed visse atferdstrekk med både sjenerte og sosialt uinteresserte barn.

Coplan et al. sin CSPA skala er ikke designet for å måle kategorien sosial unngåelse. Bakgrunnen for skalaens fokus på kun to av tre former for sosial tilbaketrekning skyldes vansker med å operasjonalisere en kombinasjon av lav tilnærming og høy unngåelsesmotivasjon i klare atferdsbeskrivelser (Coplan et al., 2004). Det kan ikke utelukkes at skalaen fanger opp, men feiltolker uttrykk for sosial unngåelse. Man kan følgelig spekulere i om de 23 barna som skårer høyt på både sjenanse og sosial uinteresse har en sosial motivasjon mer i tråd med kategorien sosial unngåelse.

En tredje mulig forklaring på dobbeltkategoriseringen i vårt utvalg er at Asendorpfs teori (1990, 1993) ikke fanger alle nyanser ved barns sosiale motivasjon. Teoretisk forståelse av sosial tilbaketrekning må muligens åpne for at tilnærming- og unngåelsesmotivasjon er mindre fastlåste og dikotome fenomen. Muligens er det slik at barnet har et friere register av motivasjon og at observert atferd er et uttrykk for gjensidig påvirkning mellom barnets

motivasjon og situasjonelle faktorer. I tråd med en slik teoretisering vil man kunne observere ”både og uttrykk” av sosial motivasjon.

På tross av tilfeller av dobbeltkategorisering i vårt datamateriale, må det understrekes at statistiske undersøkelser viser at norske foreldre i vårt utvalg vurderer sjenanse og sosial uinteresse som to separate fenomen. Skalaen er funnet å ha gode psykometriske egenskaper og kan etter vår mening anvendes for å kartlegge sjenanse og sosial uinteresse hos norske barn. Diskusjonen over viser imidlertid behov for å undersøke om det reelt er barn som har motivasjon som er uforenlig med skalaen og dets teoretiske rammeverk.

5.1.2 Forekomst av sjenanse og sosial uinteresse i et norsk utvalg

Det foreligger ikke entydig empiri på forekomsten av sjenanse og uinteresse. De få studiene som belyser både sjenanse og sosial uinteresse indikerer at forekomsten er tilnærmet lik for disse to fenomenene uavhengig av kjønn og alder (Coplan et al., 2004; Coplan & Weeks, 2010b).

Særlig to funn var påfallende i våre undersøkelser: a) lavere forekomst (gjennomsnittsverdi) av både sjenanse og sosial uinteresse i vårt utvalg sammenlignet med kanadisk utvalg, og b) en svak men signifikant nedgang i både sjenanse og sosial uinteresseskårer ved økende alder. Begge funnene vil diskuteres under.

Lavere forekomst av sjenanse og sosial uinteresse i vårt utvalg enn i kanadiske utvalg

Med utgangspunkt i at Canada og Norge begge er vestlige individualistiske og industrialiserte land med tilnærmet lik populasjonstetthet (Hofstede & Hofstede, 2005) var oppdagelsen av forskjeller i forekomsten av sjenanse og sosial uinteresse noe overraskende. Slik det fremkommer av resultatene fant vi lavere gjennomsnittlige skårer på sjenanse og sosial uinteresse for vårt norske utvalg.

Dominerende teori og empiri på feltet forklarer krysskulturelle forskjeller med dimensjonen kollektivism-individualisme. Blant annet er det funnet at kollektivistiske kulturer vil vise en høyere forekomst av sjenanse enn individualistiske (se eksempelvis Chen, 2010 for en nyere oppsummering på feltet). Videre teoretiseres det om at sosial uinteresse er mer problematisk i kollektivistiske kulturer enn i individualistiske (Chen, 2010). En kollektivistisk-individualistisk forklaringsmodell kommer dog til kort når det gjelder å forklare vårt funn av

lavere forekomst av *både* sjenanse og sosial uinteresse i en og samme kultur. Disse dimensjonene forklarer heller ikke hvorfor utvalg fra to individualistiske land som Norge og Canada har ulik forekomst av sosial uinteresse⁶.

I søken etter en forklaring på forskjellene mellom vårt og kanadiske utvalg fant vi kun én alternativ kulturell forklaringsmodell som eksplisitt omhandler sosial tilbaketrekning.

Teoretikerene Kerr, Lambert og Bem (1996) har lansert egalitarisme som en alternativ forklaring på krysskulturelle forskjeller i sosial tilbaketrekning. De hevder i sin artikkel at egalitarisme påvirker både forekomst og utviklingsforløp av sosial tilbaketrekning.

Egalitære kulturer karakteriseres av kort maktdistanse og en tro på økonomisk, politisk og sosial likhet blant alle mennesker (Kunnskapsforlaget; Hofstede & Hostede, 2005). I slike kulturer foretrekkes beskjedenhet, reservasjon og lavmælt fremtoning fremfor selvpromotering og oppmerksomhetssøkende atferd (Daun, 1989). Komparative studier viser at Norge er langt mer egalitært enn Canada (Daun, 1989; Kragh & Bislev, 2005). Således er dette en interessant kulturell dimensjon for å belyse ulik forekomst av sosial tilbaketrekning mellom de to landene.

Krysskulturell forskning har tradisjonelt forklart kulturelle forskjeller i sosial tilbaketrekning med bakgrunn i sosial læringsteori. Mer spesifikt antas det at normativ atferd vil oppfordres og forsterkes av foreldre (og andre viktige personer i barnets liv), mens uønsket og normstridig atferd vil undertrykkes eller sanksjoneres (Camras & Fatani, 2006; Chen, 2010). I lys av dette kunne man forvente en høyere forekomst av sosial tilbaketrekning blant norske barn ettersom man kulturelt har en preferanse for slik atferd.

I tråd med teoretiseringen over er det følgelig noe motsigende at vi finner lavere forekomst av sosial tilbaketrekning i vårt utvalg. Det kan imidlertid være at den målte forekomsten i vårt utvalg ikke gjenspeiler den reelle prevalens. Muligens er det slik at foreldre i egalitære Norge ikke betrakter sjenanse som patologisk, men i tråd med normative forventinger. Dersom en slik teoretisering medfører riktighet kan man forvente å finne uttrykk for mye sosial tilbaketrekning i kulturen, men samtidig se en normalisering i foreldres vurdering av det samme atferdsuttrykket på spørreskjema.

Selv om forklaringen over virker sannsynlig, kan det være at den rapporterte lave forekomsten vi finner i vår studie gjenspeiler virkeligheten. Muligens skyldes dette forhold ved den norske

⁶ På Hofstedes kulturelle dimensjon individualisme skårer Canada 80 og Norge 69. Til sammenlikning skårer Kina 20 og Sør-Korea 18

kulturen eller mer spesifikke forhold ved vårt utvalg (se avsnitt 5.4 Begrensninger). Vi oppfordrer til videre undersøkelser av kulturell påvirkning på sosial tilbaketrekning.

Aldersrelatert nedgang i sjenanse og sosial uinteresse

Vi kjenner ikke til studier med CSPS som rapporterer om alderseffekter. Imidlertid er ikke disse studiene longitudinelle, eller utviklet med hensikt å belyse forekomst og alderseffekter (studiene omhandler kun to eller tre årskull). Denne oppgaven dekker aldersspennet 3-8 år og har dermed et mer egnet utvalg for å belyse alderseffekter.

Våre analyser viser en svak lineær nedgang i sjenanse og sosial uinteresse ved økende alder. Effekten er liten mellom hvert årskull, men utgjør en signifikant forskjell mellom de yngste og eldste i utvalget. Det at effekten er liten mellom hvert årskull kan muligens forklare hvorfor andre studier med CSPS ikke rapporterer om alderseffekter. Dette da disse studiene ikke har utvalg med stort nok aldersspenn.

Ettersom det ikke tidligere er funnet en slik alderseffekt for sjenanse og sosial uinteresse er det følgelig også begrenset med teori for å belyse funnet. En mulig tolkning av funnet er at nedgang i sjenanse og sosial uinteresse har sammenheng med barns generelle sosiale utvikling. Forskning på barns sosiale utvikling viser en gradvis utvidelse av det sosiale nettverket fra førskolealder til skolealder (Hartrup & Stevens, 1997). Dette underbygges av vennskapsforskning som viser at barn får gradvis flere venner og bestevenner fram til tidlig voksenalder (von Tetzchner, 2003). Man kan anta at en slik gradvis økning i sosialisering til dels skyldes føringer (mykt press) fra foresatte, barnehage og skole ettersom barnet blir eldre.

Muligens medfører en aldersbetinget økning i sosialt samvær en endring i barns sosiale motivasjon. Det kan være at både sosialt tilbaketrukne barn og deres jevnaldrende får større motivasjon til sosiale samspill og/eller mindre motivasjon til unngåelse av slike samspill ettersom de blir eldre. Det understrekes at en slik endring ikke nødvendigvis forandrer barnets relative plass i forhold til jevnaldergruppen når det gjelder sjenanse eller sosial uinteresse.

Vi etterlyser studier med hovedformål å undersøke aldersforskjeller i sjenanse og sosial uinteresse. Slike studier vil kunne avklare hvorvidt funnene om alderrelatert nedgang i sosial tilbaketrekning er holdbare og generaliserbare til andre utvalg.

5.2 Tema 2: Sjenanse og emosjonelle problemer

5.2.1 Grad av emosjonelle problemer hos sjenerte barn

Forskere har i en årrekke hevdet at sjenanse samvarierer med emosjonelle problemer blant barn og ungdom (se eksempelvis Eisenberg et al., 1998; Gullone et al., 2006; Ollendick et al., 1990; Prior et al., 2000; Rubin et al., 1995a; Schwartz et al., 1999). Våre resultater bekrefter at sjenerte barn rapporteres å ha mer emosjonelle problemer enn sine jevnaldrende.

Slik det fremkommer av resultatene er imidlertid forekomsten av emosjonelle problemer hos sjenerte barn liten. Dette kan eksemplifiseres med at stabilt sjenerte barn kun har ca. 1,7 poeng høyere skåre på emosjonelle problemer enn sine jevnaldrende de tre årene de er sjenert. Videre ble det ikke funnet støtte for at sjenanse over tid medfører økning i emosjonelle problemer (akkumulativ effekt).

Det lave nivået av emosjonelle problemer blant sjenerte barn skyldes trolig a) underrapportering av emosjonelle problemer, eller b) reell lav forekomst av emosjonelle problemer:

Heiervang, Goodman og Goodman (2008) mener å ha empiri for at norske foreldre underrapporterer emosjonelle problemer hos sine barn på spørreskjemaet SDQ. I deres studie fant de forskjeller mellom britiske og norske gjennomsnittsskårer på subskalaen emosjonelle problemer. Ved kliniske undersøkelser fant de dog ingen signifikante forskjeller i emosjonelle problemer mellom de britiske og de norske barna. Dette ble tolket som indikasjon på at norske foreldre underrapporterer emosjonelle problemer i spørreskjemaet SDQ. Nordiske foreldres tendens til underrapportering av problematikk fremheves også som mulig forklaring i en rekke andre studier (se eksempelvis Larsson & Frisk, 1999; Nøvik, 1999). Det kan følgelig være at lave gjennomsnittsverdier på emosjonelle problemer hos både sjenerte og ikke-sjenerte barn ikke reflekterer reell forekomst av problematikk.

På den andre siden kan det være at funnene gjenspeiler virkeligheten på en god måte og at emosjonelle problemer er en lite forekommende problematikk i vårt utvalg. Foreløpige og upubliserte resultater fra Lars Wichstrøms studie ”Trygg i Trondheim” underbygger dette. Denne studien anvender i likhet med vår oppgave SDQ-skalaen og finner generelt lav forekomst av problematikk. Wichstrøm og kollegaer mener å ha gode indikasjoner på at funnene gjenspeiler en reell lav forekomst av problemer hos norske barn (personlig meddelelse 8. juni 2010). Muligens kan funnene i denne upubliserte studien forstås i lys av norske oppvekstvilkår. Det kan være at Norges høye levestandard, likhetsidealer, gode

helsetilbud, samt gode kvalitet på barnehager og grunnskoler gjør Norge til et godt land å vokse opp i (UNICEF Innocenti Research Centre, 2007).

Vi oppfordrer til å replisere våre funn, samt undersøke årsaken til at sjenerte barn i Norge rapporteres å ha lite emosjonelle problemer. Dersom det lave nivået av emosjonelle problemer hos sjenerte gjenspeiler virkeligheten, medfører dette at intervensjonsnødvendigheten er mindre enn tidligere antatt.

5.2.2 Indikasjon på kausalitet

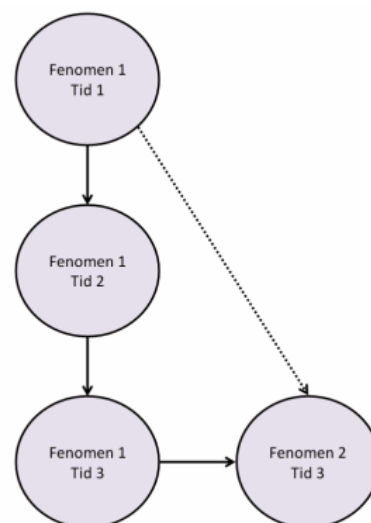
Slik det fremkommer over er det en samvariasjon mellom emosjonelle problemer og sjenanse, både på samme tidspunkt og over tid. Disse funnene forteller imidlertid ingenting om kausalitet. For å belyse mulige årsaksforklaringer/sammenhenger mellom sjenanse og emosjonelle problemer ble det gjennomført en strukturell likningsmodellerings analyse (SEM). Analysen indikerte at sjenanse *ikke* er årsak til emosjonelle problemer, men heller at emosjonelle problemer til en viss grad kan føre til sjenanse på senere tidspunkt.

To forhold ved dette funnet må utdypes nærmere: a) hvorfor medfører ikke sjenanse emosjonelle problemer i vårt utvalg? og b) hvordan kan emosjonelle problemer føre til sjenanse?

Hvorfor medfører ikke sjenanse emosjonelle problemer i vårt utvalg?

Vårt funn strider mot dominerende teori og empiri som tilsier at sjenanse forårsaker emosjonelle problemer (se eksempelvis Rubin et al., 2009).

Til en viss grad kan denne diskrepansen mellom våre og andres funn skyldes metodiske svakheter i andre longitudinelle studier på forskningsfeltet. Blant de longitudinelle studiene som viser en prediktiv assosiasjon mellom sjenanse og emosjonelle problemer finner vi ingen studier som kontrollerer for stabiliteten i emosjonelle problemer. Andre studier måler typisk sjenanse først ved en enkelt måling/flere målinger over tid (fenomen 1 i figur 11). Deretter måles emosjonelle problemer kun ved ett senere tidspunkt (fenomen 2 i figur 11) (se eksempelvis

Figur 11: Eksempel på forskningsdesign

Gullone, Ollendick et al., 2006; Ollendick et al., 1990; Prior et al., 2000; Rubin, et al., 1995a; Schwartz et al., 1999). Uten å kontrollere for stabiliteten i emosjonelle problemer kan disse studiene ikke utelukke at sjenerte barn kan ha hatt emosjonelle problemer hele tiden (også i perioden før de ble sjenerte).

Metodiske svakheter og manglende forskning med fokus på årsaksforholdet mellom sjenanse og emosjonelle problemer skyldes trolig to forhold: Til dels kan det skyldes at forskningsmiljøet har vært mer opptatt av hvordan det går med sjenerte barn enn hvordan sjenansen oppstod. Videre kan det skyldes at forskningen generelt har vært lite opptatt av emosjonelle problemer hos yngre barn (Angold & Egger, 2007). I sum medfører dette svakt empirisk belegg for at det kausale retningsforholdet går fra sjenanse til emosjonelle problemer.

På tross av denne svakheten har flere forskere formulert seg på måter som man strengt tatt ikke har solid empirisk dekning for. Typiske formuleringer som anvendes for å beskrive relasjonen mellom sjenanse og emosjonelle problemer er: ”prediktive assosiasjoner”, ”risikofaktor for”, ”prediktiv risiko for”, ”fører til”, og ”som en konsekvens av” (se eksempelvis Gullone et al., 2006; Ollendick et al., 1990; Prior et al., 2000; Rubin et al., 1995a). Denne formen for ordbruk gir inntrykk av kausal retning selv om empirien i virkeligheten kun gir svake indisier.

Overnevnte mangelfulle årsaksstudier og uheldige formuleringer kan muligens forklare divergensen mellom våre funn og teoretisering på forskningsfeltet. Imidlertid kan det også være at vårt funn skyldes særtrekk ved norsk kultur og/eller vårt utvalg. Slik det fremkommer i avsnitt 5.2.1 viser våre resultater kun små forskjeller i emosjonelle problemer mellom sjenerte barn og jevnaldrende. Dersom dette gjenspeiler virkeligheten kan det ikke utelukkes at vårt utvalg av norske barn også viser et annet utviklingsforløp (kausal relasjon) for emosjonelle problemer og sjenanse enn barn i andre kulturer.

Hvordan kan emosjonelle problemer føre til sjenanse?

Våre analyser indikerer en prediktiv assosiasjon fra emosjonelle problemer til sjenanse. Med andre ord viser vår studie at emosjonelle problemer til en viss grad fører til sjenanse på et senere tidspunkt. For å belyse dette funnet er det nødvendig å trekke veksler på teorier innenfor personlighetspsykologien og klinisk barnepsykologi:

Personlighetspsykologene Putnam og Stifter (2005) mener at forskningen i sin forklaring av sjenanse har hatt for ensidig fokus på ubehag kun i sosiale situasjoner (ekstroversjon/introversjon). De hevder at mer generelle negative følelser (nevrotisisme) på tvers av ulike situasjoner kan gå forut for spesifikt ubehag i sosiale situasjoner (Putnam & Stifter, 2005). En tilsvarende forståelse finner vi hos forskerne Vasa og Pine (2006). De teoretiserer om at sjenanse er et atferdsuttrykk for mer generelle negative internaliserte tanker og følelser (Vasa & Pine, 2006 referert i Rubin et al., 2009).

Overnevnte forståelse representerer ikke nye tanker innen klinisk barnepsykologi. Innenfor denne retningen er tilbaketrekning fra sosial interaksjon først og fremst oppfattet som et symptom og uttrykk for underliggende problematikk (Crozier & Alden, 2005). Eksempelvis fremkommer det i diagnostiske manualer som ICD-10 og DSM-IV at sosial tilbaketrekning er et sentralt symptom i angst og depresjon (American Psychiatric Association, 2000; World Health Organization, 1993).

Selv om de emosjonelle problemene målt i vår studie trolig ikke tilfredsstillende diagnostiske kategorier, kan overnevnte forklaringer likevel bidra til å belyse våre funn. Muligens er funnene av emosjonelle problemer i vårt utvalg et uttrykk for genetisk disponert nevrotisisme/negativ emosjonalitet i interaksjon med negative livshendelser (Bouchard & Loehlin, 2001; Caspi & Shiner, 2006). Barna dette gjelder vil kunne oppleve generelt ubehag på tvers av mange situasjoner – deriblant også sosiale situasjoner. Det kan antas at det spesifikke ubehaget i sosiale situasjoner vil medføre at barnet trekker seg ut av sosialt samspill. Dersom dette er en vellykket strategi for å redusere emosjonelt ubehag kan atferden over tid forsterkes og utgjøre et mønster av sjenanseatferd (og avvikende sosial motivasjon).

Det blir opp til fremtidig forskning å replisere våre funn, samt undersøke holdbarheten i vår teoretisering. Særlig oppfordrer vi til undersøkelser av årsakssammenhengen mellom sjenanse og emosjonelle problemer. Sistnevnte kan ha praktiske implikasjoner knyttet til intervensjoner og behandling av sjenanseproblematikk.

5.3 Tema 3: Sosial uinteresse og emosjonelle problemer

Tidligere trodde man at all sosial tilbaketrekning var assosiert med emosjonelle problemer (Coplan & Weeks 2010a). Nyere forskning viser dog at sosialt uinteresserte barn ikke viser større forekomst av emosjonelle problemer enn øvrige barn (Coplan et al., 2004; Coplan & Weeks, 2010b). Våre funn støtter at sosial uinteresse ikke er assosiert med emosjonelle problemer i utvalg med norske barn.

I mangel på longitudinale data er det imidlertid teoretisert at barn med en varig sosial uinteresse kan utvikle emosjonelle problemer over tid (akkumulativ svikt hypotese) (Coplan & Weeks, 2010a; Rubin & Asendorpf, 1993). Resonnementet bak en slik akkumulativ tese er at frivillig tilbaketrekning fra sosial interaksjon gir færre muligheter for å tilegne seg alderstilpassede sosiale ferdigheter. Over tid kan mangelfulle sosiale ferdigheter medføre aktiv isolering og ytterligere reduksjon i antallet muligheter for sosial læring. Den stadig akkumulerende svikten i sosiale ferdigheter kan over tid medføre negative emosjonelle opplevelser hos barnet ettersom barnet ikke opplever å mestre sosial interaksjon i tilfeller der dette er ønskelig eller påkrevd (Coplan & Weeks, 2010a; Rubin & Asendorpf, 1993).

Våre funn viser at barn som er sosialt uinteresserte over en treårs periode ikke viser akkumulerende forekomst av emosjonelle problemer. Våre resultater støtter følgelig ikke at sosial uinteresse skal medføre mer emosjonelle problemer over tid hos barn i aldersgruppen 3-8 år. Resultatene støtter derimot antagelsen om at sosial uinteresse er en godartet form for sosial tilbaketrekning.

Det godartede utviklingsforløpet til sosialt uinteresserte barn kan muligens forstås i lys av to komplementære forklaringer: a) sosialt uinteresserte barn inngår i mer sosialt samspill enn hva deres sosiale preferanse skulle tilsi, og b) sosialt uinteresserte barn har lav avvisningssensitivitet:

Sosialt uinteresserte barns deltagelse i sosialt samspill

Forskningsliteraturen har tidligere vektlagt liten forekomst av sosial lek og dominans av enslig lek som atferdsmarkører for sosial uinteresse (Rubin, 1982). Nyere empiri har imidlertid avdekket at sosialt uinteresserte barn til tross for lavere grad av initiativ likevel inngår i mye sosial lek i barnehage og skolesituasjonen (Coplan et al., 2004; Spangler & Gazelle, 2010). Med bakgrunn i dette teoretiserer Coplan et al. (2004) om at barnehage og

skolesetting medfører (eller mildt påtvinger) mer samspill med jevnaldrende enn det sosialt uinteresserte barns preferanser skulle tilsi.

Denne forskningen åpner for at det ikke er et 'en til en' forhold mellom sosialt uinteresserte barns sosiale preferanse og deres utviste atferd i sosiale situasjoner. Dersom sosialt uinteresserte barn inngår i mer sosialt samspill enn hva deres preferanse skulle tilsi, vil dette kunne medføre at de likevel tilegner seg *tilstrekkelige* sosiale ferdigheter og følgelig unngår alvorlig skjevutvikling. Dette kan være en forklaring på hvorfor den teoretiske akkumulative effekten ikke manifesteres og at sosial uinteresse viser et godartet utviklingsforløp.

Sosialt uinteresserte barns sensitivitet for avvisning

En annen forklaring på at sosialt uinteresserte barn ikke viser emosjonelle problemer kan være at disse barna har lav avvisningssensitivitet. Forskning viser at sosialt uinteresserte barn oftere har vansker med jevnaldrende (Coplan et al., 2007). Slike vansker blant barn er generelt funnet å være assosiert med emosjonelle problemer (Berk, 2006). Det fremstår følgelig som et paradoks at verken vi eller andre finner at sosialt uinteresserte barn viser emosjonelle problemer (Coplan et al., 2004; Coplan & Weeks, 2010b). Som en forklaring på dette paradokset har det blitt foreslått at sosialt uinteresserte barn har en lav sensitivitet for avvisning (Coplan & Weeks, 2010a).

Teorien om avvisningssensitivitet (rejection sensitivity) tar utgangspunkt i at alle har en kognitivaffektiv prosesseringsdisposisjon som aktiveres i sosiale situasjoner hvor muligheten for å bli avvist eksisterer (Downey & Feldman, 1996). Imidlertid er det individuelle forskjeller i hvordan og hvorvidt denne disposisjonen aktiveres (Downey & Feldman, 1996) Downey, Lebolt, Rincon & Freitas, 1998).

Høy avvisningssensitivitet er assosiert med sosial angst og internaliserings problematikk hos tenåringer og voksne (Harper, Dickson & Welsh, 2006; London, Downey, Bonica, & Paltin, 2007). På den annen side vil mennesker med lav avvisningssensitivitet ikke ha økt risiko for denne typen problematikk (London et al., 2007).

Det er nærliggende å tro at barns ulike motivasjoner og preferanser for sosialt samspill vil påvirke hvordan de orienterer seg i forhold til avvisning. Mer spesifikt er det sannsynlig at sosialt uinteresserte barn med lav tilnærmingsmotivasjon ikke vektlegger avvisning like sterkt som øvrige barn: Et barn som har liten interesse av å være med i en gruppe, vil trolig ikke oppleve negativ affekt dersom den samme gruppen avviser ham/henne (Coplan & Weeks,

2010a). Dette støttes av empiri som tilsier at sosialt uinteresserte barn i liten grad tolker hypotetiske konflikter som negative (Coplan et al., 2007), samt at de utviser mindre fiendtlig attribusjon mot hypotetiske jevnaldrende (Harrist et al., 1997). Avvisningssensitivitetsteorien kan bidra til å belyse hvorfor sosialt uinteresserte barn rapporteres å ikke oppleve emosjonelle problemer. Muligens er det slik at sosialt uinteresserte barn ikke tilegner seg tilstrekkelige sosiale ferdigheter og blir avvist, men at dette ikke påvirker barnets mestringsfølelse (og medfører emosjonelle problemer).

Fremtidig forskning oppfordres til å replisere våre funn, samt undersøke overnevnte teoretisering med et større utvalg norske barn.

5.4 Begrensninger

Utvalget som ligger til grunn for vår oppgave er det største som noen gang er anvendt i belysningen av sosial tilbaketrekning slik Coplan et al. (2004) har operasjonalisert det. Samlet sett gir dette et solid grunnlag for å uttale seg om utviklingen av sjenanse og sosial uinteresse blant norske barn. Slik som for alle andre studier er det imidlertid visse begrensninger og utfordringer knyttet til vårt utvalg og vår metodiske tilnærming.

Prosjektet TMTFF sitt utvalg ble rekruttert fra 32 barnehager i Gran- og Lunner kommune. Dette utgangspunktet for rekrutteringen medfører at man ikke kan uttale seg om sjenanse og sosial uinteresse hos barn som ikke deltar i organiserte dagtilbud. Imidlertid gjaldt dette kun 7,2 % av aldersgruppen 3-5 år i Norge (statistisk sentralbyrå, 2007a). For oppgaven ville det uansett vært interessant å se om sosialt tilbaketrukne barn som ikke går i barnehage har et mer negativt utviklingsforløp. Dette spesielt med tanke på at disse barna trolig inngår i mindre sosialt samspill med jevnaldrende.

Slik det fremkommer over er vårt datamateriale normativt med sitt utgangspunkt i rekruttering fra barnehager. Som en naturlig følge av dette er variansen og forekomsten av problematikk i utvalget liten. Dette gjør de statistiske analysene noe sårbare.

At datainnsamlingen har foregått longitudinelt har medført et visst frafall i utvalget underveis. Et slikt frafall i longitudinelle undersøkelser innebærer en form for utilsiktet seleksjon. Det er teoretisert at et slikt naturlig frafall begrenser studienes generaliserbarhet. Selv om vårt utvalg er funnet å være representativt i forhold til foreldrenes sosioøkonomiske status (se vedlegg 3, tabell 2-4) (Statistisk sentralbyrå, 2007a; statistisk sentralbyrå, 2007b & statistisk sentralbyrå, 2009), har man ingen garanti for utvalgets representativitet på andre variabler.

I hovedoppgaven har vi kun anvendt foreldrebesvarelser til tross for at prosjektet også har samlet inn lærerbesvarelser. Vi anerkjenner at bruk av multiinformantdesign ville vært det beste og at læreres syn på sosial tilbaketrekning kunne gitt verdifull informasjon.

Hovedårsaken til dette ikke var mulig var lav interraterreliabilitet mellom foreldre og lærere på CSPA (se vedlegg 1, tabell 1). Spesielt var samsvaret mellom foreldrenes og lærernes besvarelser lavt det året barna gikk over fra barnehage til skole. Høyere interraterreliabilitet årene forut og etter skoleovergangen indikerer at divergensen i oppfatning skyldes barneskolelærernes korte bekjentskap med barna. Denne tolkningen underbygges av lavere stabilitet i lærerbesvarelsene sammenlignet med foreldrebesvarelsene. I tillegg til overnevnte vansker er ikke Coplans CSPA-skala utviklet eller tidligere validert for lærerrespondering. Samlet sett ble det derfor besluttet ikke å anvende lærerbesvarelser og et multiinformantdesign.

Det anses også som en begrensning at foreldrebesvarelsene i all hovedsak er avgitt av mødre. Resultatet er at vi, slik som mange andre innenfor utviklingspsykologien, nesten utelukkende ser barna gjennom mødrenes øyne. Imidlertid er bruk av mødre som informanter egnede kilder i vurdering av barnas atferd og vansker (Faraone, Biederman & Milberger, 1995). Studier har også vist at mødre og fedres vurderinger av egne barn ikke skiller seg signifikant fra hverandre (Borge, Samuelsen & Rutter, 2001).

Foreldrebesvarelsene som ligger til grunn for oppgaven er innsamlet i perioden 2006 til 2008. Bakgrunnen for at data innsamlet i 2009 ikke ble benyttet var todelt. For det første var det stort frafall i foreldrebesvarelsene dette året. Dette ville medført en betraktelig reduksjon i utvalgets størrelse. For det andre var det også lavere reliabilitet i SDQ (subskalaen emosjonelle problemer) på dette måletidspunktet. Samlet sett kan vi derfor kun uttale oss om barns utvikling over en treårs periode og om aldersspennet 3 til 8 år. Dette medfører at vi ikke kan utelukke en mer negativ utviklingstrend for sjenerte og sosialt uinteresserte barn i sen barndom og tenår.

Oppgaven fokuserer på relasjonen mellom to former for sosial tilbaketrekning og emosjonelle problemer. Det at vi ikke undersøker modererende eller medierende faktorer har bakgrunn i oppgavens beskjedne omfang. Dette er nødvendigvis en svakhet ved vår studie. TMTFF sitt datamateriale hadde muliggjort å belyse en rekke interessante mediatorer og moderatorer. Datamaterialet inneholder blant annet målinger av variabler som depresjon hos foreldre og oppdragelsesstil. Videre ville det vært interessant å se på relasjonen mellom barns vennskap, sosial tilbaketrekning og emosjonelle problemer. Undersøkelser av vennskap inngikk

opprinnelig i vår studie, men variablene om vennskap (SDQ) ble forkastet ettersom de hadde lav reliabilitet og følgelig ikke kunne anvendes.

Vår studie har også klare begrensninger knyttet til teoretisering om et mulig kausalt forhold mellom sjenanse og emosjonelle problemer. I henhold til Rutter (2007) kan man ikke hevde kausal effekt uten at a) funnene repliseres i ulike populasjoner, b) det gjennomføres detaljerte undersøkelser av alternative forklaringer (kontroll av konfunderende, modererende og medierende variabler) og c) funnene underbygges av eksperimenter. Med bakgrunn i at vår studie ikke møter overnevnte kriterier, har vi konsekvent omtalt SEM-resultatene som indikasjoner på kausalitet, snarere enn som bevis for kausalforholdet mellom sjenanse og emosjonelle problemer. Det blir opp til fremtidig forskning å støtte eller forkaste våre kausale indikasjoner.

6. Oppsummering og konklusjon

Denne oppgaven har fokusert på tre ulike tema:

- Sjenanse og sosial uinteresse som fenomen i et norsk utvalg
- Sjenanse og emosjonelle problemer
- Sosial uinteresse og emosjonelle problemer

Tematikken gjenspeiler nyere tids forskning som viser at sosial tilbaketrekning er en heterogen kategori bestående av flere former for sosial reservasjon (se eksempelvis Coplan et al., 2004; Galanski, 2004; Thijs et al., 2004). Med utgangspunkt i skalaen CSPA har oppgaven omhandlet to former for sosial tilbaketrekning: sjenanse og sosial uinteresse. Det er ikke tidligere publisert studier i Norge som belyser begge disse formene for sosial tilbaketrekning.

Generelt vektlegges sosial tilbaketrekning som en risikofaktor for internaliseringsproblematikk (se eksempelvis Ollendick et al., 1990; Rubin et al., 1995a; Rubin et al., 1989). I lys av dette og overnevnte differensiering valgte vi å se nærmere på relasjonen mellom emosjonelle problemer og henholdsvis sjenanse og sosial uinteresse.

Våre undersøkelser har vært muliggjort med longitudinelle data fra prosjektet TMTFF og et utvalg på 287 barn.

6.1 Tema 1: Sjenanse og sosial uinteresse som fenomen i et norsk utvalg

CSPA er i våre undersøkelser funnet å være et valid og reliabelt måleinstrument og våre resultater viser at foreldre i vårt utvalg skiller mellom sjenanse og sosial uinteresse. Imidlertid indikerer våre funn at et lite antall barn skårer høyt på både sjenanse og sosial uinteresse på ett og samme måletidspunkt. Denne dobbeltkategorisering er uforenlig med skalaens teoretiske fundament, men påvirker ikke skalaens psykometriske kvalitet eller våre analyser.

Bruk av måleinstrumentet CSPA på vårt norske utvalg avdekket to overraskende forhold: For det første er gjennomsnittsnivåene av sjenanse og sosial uinteresse lavere i vårt utvalg enn i kanadiske utvalg. Lavere forekomst i det norske utvalget kan muligens skyldes trekk ved den norske likhets- og ydmyketskulturen og en relatert normalisering (ikke-patalogisering) av sosial tilbaketrekning. Det kan dog ikke utelukkes at den lave gjennomsnittsverdier skyldes andre særtrekk ved den norske kulturen eller vårt utvalg.

For det andre finner vi en svak men signifikant nedgang i sjenanse og sosial uinteresse med økt alder. Andre studier rapporterer ikke om en tilsvarende alderseffekt (se eksempelvis Coplan et al., 2004; Coplan & Weeks, 2010b). I lys av utviklingspsykologisk forskning teoretiserer vi at alderseffekten er relatert til barns generelle sosiale utvikling og en normativ vekst i sosiale nettverk.

6.2 Tema 2: Sjenanse og emosjonelle problemer

Våre resultater bekrefter at sjenerte barn har mer emosjonelle problemer enn sine jevnaldrende. De emosjonelle problemene rapporteres dog ikke å være alvorlige og forverres ikke over tid. Det er uklart om det lave nivået av emosjonelle problemer skyldes underrapportering. Dersom funnene reflekterer virkeligheten vil implikasjonene av de emosjonelle problemene være små og intervensjonsnødvendigheten begrenset.

Våre analyser indikerer videre at sjenanse ikke er årsak til emosjonelle problemer, men heller at emosjonelle problemer til en viss grad kan medføre sjenanse på et senere tidspunkt. Dette funnet strider mot etablert teori og vår egen hypotese (se Rubin et al., 2009 for en nyere oppsummering på feltet). Nærmere undersøkelse av eksisterende teori viser at forskningsfeltet har en ordbruk som gir inntrykk av kausal retning, uten tilstrekkelig empirisk dekning. Muligens skyldes mangelfull forskning på årsaksforklaringer at feltet har vært mest opptatt av hvordan det går med sjenerte barn, og ikke hvordan sjenansen oppstod.

En plausibel forklaring på hvordan emosjonelle problemer kan medføre sjenanse finner man innenfor klinisk barnepsykologi. I en klinisk forståelsesramme betraktes sosial reservasjon som et atferdsuttrykk eller symptom på generell negativ emosjonalitet: Negative tanker og følelser på tvers av situasjoner forventes følgelig å opptre før spesifikt ubehag i sosiale situasjoner (Crozier & Alden, 2005).

Selv om det er lite som tyder på at våre funn kan tilskrives særtrekk ved vårt utvalg, kan vi ikke utelukke en slik mulighet. Det er imidlertid liten tvil om at forskningsfeltet mangler gode årsaksstudier av relasjonen mellom sjenanse og emosjonelle problemer.

6.3 Tema 3: Sosial uinteresse og emosjonelle problemer

I tråd med etablert teori og egen hypotese viser våre undersøkelser at sosial uinteresse ikke er korrelert med emosjonelle problemer. Det er imidlertid teoretisert at barn med en varig sosial uinteresse kan utvikle emosjonelle problemer over tid (akkumulativ svikt hypotese) (Asendorpf & Rubin, 1993; Coplan & Weeks 2010a). Våre funn tilsier ingen endring i variabelen emosjonelle problemer over de tre årene vi følger de sosialt uinteresserte barna.

Resultatene støtter samlet sett antagelsen om at sosial uinteresse er en godartet form for sosial tilbaketrekning. Det gode forløpet kan muligens forklares med lav avvisningssensitivitet (Coplan & Weeks, 2010a) og/eller at barna inngår i mer (tvunget) samspill enn hva deres preferanse skulle tilsi (Coplan et al., 2004).

6.4 Konklusjon

Resultatene og drøftingen som presenteres i denne oppgaven er noe oppsiktsvekkende. I sum tegnes et bilde av at foreldrene i vårt utvalg verken betrakter sjenanse eller sosial uinteresse som spesielt problematisk for sine barn. Dette kan skyldes særtrekk ved det norske samfunnet og kulturen. Videre indikerer vår studie et annet utviklingsforløp (kausal relasjon) mellom emosjonelle problemer og sjenanse enn det som tidligere har vært antatt.

Dersom våre funn medfører riktighet indikerer dette lite behov for rettede tiltak mot emosjonelle problemer hos sosialt tilbaketrukne barn i Norge. Dersom det likevel skulle være behov for tiltak, understreker våre funn viktigheten av å behandle negativ emosjonalitet på tvers av situasjoner – og ikke bare intervenere på sosiale vansker.

Selv om det er lite som tyder på at våre funn kan tilskrives særtrekk ved vårt utvalg må resultatene og drøftingen likevel ses i lys av mulige begrensninger ved vår studie. Særlig oppfordres videre forskning til å replisere våre funn i studier som kan utelukke eventuell underrapportering av emosjonelle problemer.

Vedlegg

Vedlegg 1: Inter-rater korrelasjoner – foreldre og lærervurderinger

Tabell 1 – Lav interrater korrelasjon mellom lærere og foreldre

	Inter-rater korrelasjoner
Sjenert 6 år	.46
Sjenert 7 år	.11
Sjenert 8 år	.44
Sosialt uinteressert 6 år	.28
Sosialt uinteressert 7 år	.21
Sosialt uinteressert 8 år	.38

Teoretisert å være resultat av skifte av førskolelærer/lærer (se spesielt overgangen mellom barnehage og skole: 7 år).

Vedlegg 2: Reliabilitetsanalyse av SDQ – emosjonelle problemer

Tabell 1 – Reliabilitetsanalyse av SDQ – emosjonelle problemer

	n	Antall spørsmål i skalaen	Cronbachs Alfa α	Gjennomsnittlig korrelasjon mellom spørsmålene i skalaen
SDQ – emosjonelle problemer tid 1	287	5	.60	.25
SDQ – emosjonelle problemer tid 2	287	5	.56	.21
SDQ – emosjonelle problemer tid 3	287	5	.62	.24
SDQ – emosjonelle problemer tid 4	213	5	.39	.11

Ved bruk av skalaer med færre enn 10 spørsmål er det vanlig å få en lavere Cronbachs Alfa. I slike tilfeller er det riktigere å oppgi gjennomsnittlig korrelasjon mellom spørsmålene i skalaen. Briggs og Cheek (1986) oppgir at optimal korrelasjon bør ligge i mellom .2 og .4. Bakgrunnen for at vi ikke bruker data fra tid 4 er en gjennomsnittlig korrelasjon mellom spørsmålene på kun .11.

Vedlegg 3: Karakteristikk ved hovedoppgavens utvalg

Tabell 1 – Informasjon om respondent

	n	Far	Mor	Alder gj.sn/std	Gift/Samboer	Enslig/skilt
Hvem er respondent tid 1?	247	11 %	89 %			
Respondentens alder tid 1?	247			34 / 4,7		
Respondentens sivilstatus tid 1?	247				90 %	10 %
Hvem er respondent tid 2?	255	10 %	90 %			
Respondentens alder tid 2?	255			36 / 5,2		
Respondentens sivilstatus tid 2?	255				93 %	7 %
Hvem er respondent tid 3?	264	8 %	92 %			
Respondentens sivilstatus tid 3?	264				93 %	7 %

Tabell 2 – Mor og fars arbeid

	n	Ja	Nei
Er mor i arbeid tid 1	287	84 %	16 %
Er mor i arbeid tid 2	285	87 %	13 %
Er mor i arbeid tid 3	285	87 %	13 %
Er far i arbeid tid 1	282	96 %	4 %
Er far i arbeid tid 2	281	96 %	4 %
Er far i arbeid tid 3	281	94 %	6 %

Tabell 3 – Mor og fars utdanning

	n	Ungdomsskole	Noe vgs.	Yrkesfag	Vgs	Høyere grad
Mors høyeste utdanning	286	4 %	8 %	21 %	19 %	49 %
Fars høyeste utdanning	280	7 %	12 %	37 %	18 %	26 %

Tabell 4 – Mor og fars inntekt

	n	Median
Mors inntekt tid 1	287	200` - 299`
Mors inntekt tid 2	285	200` - 299`
Fars inntekt tid 1	282	300` - 399`
Fars inntekt tid 2	281	300` - 399`

Vedlegg 4: Hovedoppgavens instrumenter

1. Mål på sosial tilbaketrekning - Child Social Preference Scale (CSPS)

I hvilken grad vil du karakterisere barnet på denne måten:

Fra i liten grad - I stor grad (5 punkts likert skala)

Sjenanseskala

1. Det ser ut til at barnet ønsker å leke med andre barn, men er noen ganger engstelig også
2. Barnet vil avslå sosiale initiativ fra andre barn fordi han/hun er sjenert
3. Barnet tar ofte kontakt med andre barn for å leke
4. Barnet "kretser" rundt andre barns lek uten å bli med i leken
5. Barnet tar sjelden initiativ til lekeaktiviteter med andre barn
6. Barnet betrakter ofte andre barn i lek uten å nærme seg dem
7. Selv om barnet ser ut til å ønske å leke med andre, er det noen ganger engstelig for å være sammen med andre barn

Sosial uinteresseskala

1. Det ser ut som mitt barn ofte er tilfreds med å leke alene
2. Mitt barn er like glad i å leke stille for seg selv som å leke i grupper med andre barn
3. Mitt barn er mest glad når han/hun leker med andre barn (reversert)
4. Hvis barnet mitt får velge, foretrekker det å leke med andre barn fremfor alene

2. Mål på emosjonelle problemer - Strengths & Difficulties Questionnaire (SDQ)

Kryss av for i hvilken grad du synes utsagnene beskriver barnet:

Stemmer ikke - Stemmer bra - Stemmer helt (3 punkts likert skala)

Emosjonelle vansker

1. Klager ofte over hodepine, vondt i magen eller kvalme
2. Mange bekymringer, virker ofte bekymret
3. Ofte lei seg, nedfor eller på gråten
4. Nervøs eller klengete i nye situasjoner, lett utrygg
5. Redd for mye, lett skremt

Vedlegg 5: Faktoranalyse for foreldrebesvarelser på Child Social Preference Scale

Faktoranalyse Måletidspunkt 1 (2006)

Tabell 1 – Eksplorerende PKA viser to komponenter med egenverdi over 1

Antall subjekter	287
Antall variabler	11
Kaiser-Meyer-Olkin-verdien	.83
Bartlett's test of sphericity	877.32 (p .00)
Antall faktorer med egenverdi over 1	2
Parallellanalyse (>1,32 og >1,23)	3,61 og 2,25

Tabell 2 – Varimax rotasjon av to-faktorløsning for Coplans Child Social Preference Scale

	Komponent 1 Uinteresse	Komponent 2 Uinteresse
Uinteresse spørsmål 1		.70
Uinteresse spørsmål 2		.78
Uinteresse spørsmål 3		.76
Uinteresse spørsmål 4		.76
Sjenanse spørsmål 1	.66	
Sjenanse spørsmål 2	.73	
Sjenanse spørsmål 3	.69	
Sjenanse spørsmål 4	.70	
Sjenanse spørsmål 5	.70	
Sjenanse spørsmål 6	.78	
Sjenanse spørsmål 7	.78	
% av varians forklart	32,87 %	20,51 %

Faktoranalyse Måletidspunkt 2 (2007)

Tabell 3 – Eksplorerende PKA viser to komponenter med egenverdi over 1

Antall subjekter	287
Antall variabler	11
Kaiser-Meyer-Olkin-verdien	.84
Bartlett's test of sphericity	948,52 (p .00)
Antall faktorer med egenverdi over 1	2
Parallellanalyse (>1,32 og >1,23)	3,59 og 2,27

Tabell 4 – Varimax rotasjon av to-faktorløsning for Coplans Child Social Preference Scale

	Komponent 1 interesse	Komponent 2 Uinteresse
Uinteresse spørsmål 1		.76
Uinteresse spørsmål 2		.78
Uinteresse spørsmål 3		.70
Uinteresse spørsmål 4		.72
Sjenanse spørsmål 1	.61	
Sjenanse spørsmål 2	.71	
Sjenanse spørsmål 3	.70	
Sjenanse spørsmål 4	.68	
Sjenanse spørsmål 5	.70	
Sjenanse spørsmål 6	.79	
Sjenanse spørsmål 7	.76	
% av varians forklart	37,67 %	20,64 %

Vedlegg 5: Faktoranalyse for foreldrebesvarelser på CSPS – *fortsetter*

Faktoranalyse Måletidspunkt 3 (2008)

Tabell 5 – Eksplorerende PKA viser to komponenter med egenverdi over 1

Antall subjekter	287
Antall variabler	11
Kaiser-Meyer-Olkin-verdien	.80
Bartlett's test of sphericity	846,09 (p. 00)
Antall faktorer med egenverdi over 1	2
Parallellanalyse (>1,32 og >1,23)	3,38 og 2,18

Tabell 6 – Varimax rotasjon av to-faktorløsning for Coplans Child Social Preference Scale

	Komponent 1 Uinteresse	Komponent 2 Uinteresse
Uinteresse spørsmål 1		.77
Uinteresse spørsmål 2		.81
Uinteresse spørsmål 3		.66
Uinteresse spørsmål 4		.64
Sjenanse spørsmål 1	.59	
Sjenanse spørsmål 2	.70	
Sjenanse spørsmål 3	.69	
Sjenanse spørsmål 4	.60	
Sjenanse spørsmål 5	.77	
Sjenanse spørsmål 6	.79	
Sjenanse spørsmål 7	.67	
% av varians forklart	30,72 %	19,86 %

Vedlegg 6: Repetert ANOVA – endring i gjennomsnittsverdi av sjenanse og sosial uinteresse over tid

Tabell 1 – En signifikant endring (nedgang) i gjennomsnittsverdi av sjenanse over tid

	SS	Df	F	P	η^2
Sjenanse	1,70	2	4,80	.01	.02
Residual	101,41	572			

Tabell 2 – En signifikant endring (nedgang) i gjennomsnittsverdi av sosial uinteresse over tid

	SS	Df	F	P	η^2
Sosial uinteresse	5,89	2	10,12	.00	.03
Residual	166,48	572			

Vedlegg 7: Repetert ANOVA– undersøkelse av kjønns- og alderseffekter på sjananse- og sosial uinteressevariablene

Tabell 1 – En signifikant alderseffekt, men ingen kjønnseffekt på sjanansevariabelen over de tre måletidspunktene

	SS	Df	F	P	Partial η^2
Sjananse	125,90	1	147,25	.00	.34
Kjønn	0,13	1	0,15	.69	.00
Alder	4,34	1	5,07	.02	.02
Error	242,82	284			

Tabell 2 – En signifikant alderseffekt, men ingen kjønnseffekt på sosial uinteressevariabelen over de tre måletidspunktene

	SS	Df	F	P	Partial η^2
Sosial uinteresse	225,94	1	174,03	.00	.38
Kjønn	0,41	1	0,32	.52	.00
Alder	6,96	1	5,36	.02	.02
Error	368,70	284			

Tabell 3 – De ulike aldersgruppenes gjennomsnittlige sjananseskårer

	n	Gj.snitt	Std
Sjananse ved 3-årsalder	61	1,83	0,59
Sjananse ved 4-årsalder	137	1,86	0,70
Sjananse ved 5-årsalder	208	1,74	0,63
Sjananse ved 6-årsalder	226	1,66	0,66
Sjananse ved 7-års alder	150	1,59	0,56
Sjananse ved 8-års alder	79	1,63	0,60
Total	861		

Tabell 4 – De ulike aldersgruppenes gjennomsnittlige sosial uinteresseskårer

	n	Gj.snitt	Std
Sosial uinteresse ved 3-årsalder	61	2,65	0,77
Sosial uinteresse ved 4-årsalder	137	2,41	0,70
Sosial uinteresse ved 5-årsalder	208	2,30	0,80
Sosial uinteresse ved 6-årsalder	226	2,22	0,81
Sosial uinteresse ved 7-årsalder	150	2,20	0,77
Sosial uinteresse ved 8-års alder	79	2,14	0,85
Total	861		

Vedlegg 8: Welch t-test for sammenligning av vårt utvalg og kanadiske data

Tabell 1 – Signifikante forskjeller mellom våre og alle de kanadiske gjennomsnittsskårene på sjenansevariabelen

	n	Gj.snitt	Std	Df	t-verdi	P
Oppgavens data – tid 1	287	1,75	0,66			
Sammenlignet med:						
Coplan et al. (2004)	274	2,26	0,80	529	8,25	< .01
Coplan og Armer (2005)	82	2,10	0,85	110	3,45	< .01
Weeks (2009)	178	2,09	0,73	346	5,06	< .01
Coplan og Weeks (2010b)	186	2,02	0,70	378	4,19	< .01

Tabell 2 – Signifikante forskjeller mellom våre og alle de kanadiske gjennomsnittsskårene på sosial uinteressevariabelen

	n	Gj.snitt	Std	Df	t-verdi	P
Oppgavens data – tid 1	287	2,36	0,79			
Sammenlignet med:						
Coplan (2004)	274	2,63	0,79	557	4,05	< .01
Coplan og Weeks (2010b)	186	2,50	0,74	413	1,96	< .05

Vedlegg 9: Multipl regressjonsanalyse – emosjonelle problemer, kjønn, alder og sjananse

Tabell 1 – Multipl regressjonsanalyse – emosjonelle problemer tid 1, kjønn, alder og sjananse tid 1

Emosjonelle problemer		B	SE	Beta	t	P
Tid 1	Konstant	4,15	.38		10,85	.00
	Alder	.07	.07	-.05	-0,32	.08
	Kjønn	-.16	.13	-.07	-1,28	.17
	Sjananse Tid 1	.13	.01	.49	9,61	.00

Forklart varians (R²)= .18

Tabell 2 – Multipl regressjonsanalyse – emosjonelle problemer tid 2, kjønn, alder og sjananse tid 2

Emosjonelle problemer		B	SE	Beta	t	P
Tid 2	Konstant	4,85	.41		11,86	.00
	Alder	.02	.06	-.01	-0,25	.81
	Kjønn	-.17	.13	-.07	-1,31	.19
	Sjananse Tid 2	.11	.02	.42	7,62	.00

Forklart varians (R²)= .17

Tabell 3 – Multipl regressjonsanalyse – emosjonelle problemer tid 3, kjønn, alder og sjananse tid 3

Emosjonelle problemer		B	SE	Beta	t	P
Tid 3	Konstant	4,53	.42		10,77	.00
	Alder	.00	.06	.00	0,01	.99
	Kjønn	-.08	.14	-.03	-0,60	.55
	Sjananse Tid 3	.12	.02	.41	7,56	.00

Forklart varians (R²)= .17

Multipl regressjonsanalyser viser ingen kjønn og alderseffekter på forholdet mellom sjananse og emosjonelle problemer.

Imidlertid har sjananse en svak, men signifikant forklaringskraft på emosjonelle problemer.

Vedlegg 10: Multippel regresjonsanalyse – emosjonelle problemer, kjønn, alder og sosial uinteresse

Tabell 1 – Multippel regresjonsanalyse – emosjonelle problemer t1, kjønn, alder og sosial uinteresse t1

Emosjonelle problemer		B	SE	Beta	t	P
Tid 1	Konstant	5,43	.43		12,51	.00
	Alder	.10	.06	.10	1,64	.10
	Kjønn	-.19	.14	-.08	-1,35	.18
	Sosial uinteresse Tid 1	.07	.09	.05	0,74	.46

Forklart varians (R²)= .018

Tabell 2 – Multippel regresjonsanalyse – emosjonelle problemer t2, kjønn, alder og sosial uinteresse t2

Emosjonelle problemer		B	SE	Beta	t	P
Tid 2	Konstant	5,72	.44		13,35	.00
	Kjønn	-.03	.06	-.03	0,47	.64
	Alder	-.19	.14	-.09	-1,41	.16
	Sosial uinteresse Tid 2	.15	.09	.10	1,65	.10

Forklart varians (R²)= .019

Tabell 3 – Multippel regresjonsanalyse – emosjonelle problemer t3, kjønn, alder og sosial uinteresse t3

Emosjonelle problemer		B	SE	Beta	t	P
Tid 3	Konstant	5,76	.48		12,30	.00
	Kjønn	-.03	.07	-.02	-0,40	.69
	Alder	-.10	.15	-.04	-0,64	.52
	Sosial uinteresse Tid 3	.09	.10	.05	0,85	.40

Forklart varians (R²)= .005

Multippel regresjonsanalyser viser at verken kjønn, alder og sosial uinteresse har forklaringskraft på emosjonelle problemer. Det gjøres oppmerksom på at man opererer med korrigerte tall (jfr. normal praksis dobbelkategorisering – Coplan og Weeks, 2010b). Korrigert n = 273 (T1), 272 (T2) og 275 (T3).

Vedlegg 11: Repetert ANOVA – sammenligningsgruppens, sjenerte barns og sosial uinteresserte barns utvikling av emosjonelle problemer over tid

Tabell 1 – Repetert ANOVA – undersøkelse av sammenligningsgruppens stabilitet

	SS	Df	F	P	η^2
Sammenligningsgruppe	0,34	2	0,42	.66	-
Residual	76,62	192			

Analysen viser at sammenligningsgruppens gjennomsnittsskårer er stabile over tid

Tabell 2 – Repetert ANOVA – undersøkelse av om gruppen av stabilt sjenerte barn har en signifikant annerledes utvikling enn sammenligningsgruppen over tid

	SS	Df	F	P	η^2
Emosjonelle problemer	1,04	2	0,81	.45	
Stabilt sjenerte	2,55	2	1,98	.14	.02
Residual	164,58	256			

Stabilt sjenertes gruppens gjennomsnittsskårer er stabile over tid – og gruppen viser ikke signifikant forskjellig utvikling enn sammenligningsgruppen (jfr. $P = .14$)

Tabell 3 – Repetert ANOVA – undersøkelse av om gruppen av stabilt sosialt uinteresserte barn har en signifikant annerledes utvikling enn sammenligningsgruppen over tid

	SS	Df	F	P	η^2
Emosjonelle problemer	0,02	2	0,03	.97	
Stabilt sosialt uinteresserte	0,19	2	0,24	.79	-
Residual	79,87	228			

Stabilt sosialt uinteressert gruppens gjennomsnittsskårer er stabile over tid – og gruppen viser ikke signifikant forskjellig utvikling enn sammenligningsgruppen (jfr. $P = .78$)

Vedlegg 12: En-veis ANOVA: Stabilt sjenerte – sammenligningsgruppe

Tabell 1 – Sammenligning av emosjonelle problemer hos stabilt sjenerte og sammenligningsgruppen ved hvert måletidspunkt

		SS	df	F	P	Partial n ²
Emosjonelle problemer Tid 1	Mellom grupper	72,79	1	64,54	.00	.33
	Innen grupper	144,37	128			
	Total	217,15	129			
Emosjonelle problemer Tid 2	Mellom grupper	47,92	1	40,55	.00	.24
	Innen grupper	151,26	128			
	Mellom grupper	199,18	129			
Emosjonelle problemer Tid 3	Mellom grupper	40,39	1	32,60	.00	.20
	Innen grupper	158,57	128			
	Total	198,96	129			

Stabilt sjenerte barn og sammenligningsgruppen har signifikant forskjellige gjennomsnittskårer ved hvert enkelt måletidspunkt

Vedlegg 13: En-veis ANOVA: Stabilt sosialt uinteresserte – sammenligningsgruppe

Tabell 1 – Sammenligning av emosjonelle problemer hos stabilt sosialt uinteresserte og sammenligningsgruppen ved hvert måletidspunkt

		SS	df	F	P	Partial n ²
Emosjonelle problemer Tid 1	Mellom grupper	0,94	1	1,40	.24	.02
	Innen grupper	68,98	114			
	Total	69,91	115			
Emosjonelle problemer Tid 2	Mellom grupper	0,24	1	0,32	.57	.00
	Innen grupper	76,15	114			
	Mellom grupper	76,39	115			
Emosjonelle problemer Tid 3	Mellom grupper	0,16	1	0,19	.66	.00
	Innen grupper	90,39	114			
	Total	90,55	115			

Stabilt sosialt uinteresserte barn og sammenligningsgruppen har signifikant forskjellige gjennomsnittskårer ved hvert enkelt måletidspunkt

Litteraturliste

- Ainsworth, M. S., Blehar, M. C., Waters, E. & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale: Erlbaum.
- Angold, A. & Egger, H. L. (2007). Preschool psychopathology: Lessons for the lifespan. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48, 961–966.
- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostics and statistical manual of mental disorders* (4. utg.), text revision. Washington DC: American Psychiatric Association.
- Arbeau, K. A. & Coplan, R. J. (2007). Kindergarten teachers' beliefs and responses to hypothetical prosocial, asocial, and antisocial children. *Merrill-Palmer Quarterly*, 53, 291–318.
- Asendorpf, J. B. (1990). Beyond social withdrawal: shyness, unsociability and peer avoidance. *Human Development*, 33, 250–259.
- Asendorpf, J. B. (1993). Abnormal shyness in children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 34, 1069–1081.
- Asendorpf, J. B. & Meier, G. H. (1993). Personality effects on children's speech in everyday life: Sociability-mediated exposure and shyness-mediated reactivity to social situations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 1072–1083.
- Asendorpf, J. B. & van Aken, M. A. (1994). Traits and relationship status: Stranger versus peer group inhibition and test intelligence versus peer group competence as early predictors of later self-esteem. *Child Development*, 65, 1786–1798.
- Bandura, A. & Walters, R. H. (1963). *Social learning and personality development*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Barber, B. K., Olsen, J. E. & Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65, 1120–1136.
- Bentler, P. M. & Bonett, D. G. (1980). Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures. *Psychological Bulletin*, 88, 588–606.
- Berk, L. E. (2006). *Child development* (7. utg.), Boston: Allyn & Bacon.
- Blunch, N. J (2008). *Introduction to structural equation modelling using SPSS and Amos*. Los Angeles: Sage Publications Ltd.

- Bouchard, T. J. & Loehlin, J. C. (2001). Genes, evolution and personality. *Behavior Genetics*, 31, 243–273.
- Borge, A. I. H., Samuelsen, S. O. & Rutter, M. (2001). Observer variance within families: Confluence among maternal, paternal and child ratings. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 10, 11–21.
- Briggs, S. R. & Cheek, J. M. (1986). The role of factor analysis in the development and evaluation of personality scales. *Journal of Personality*, 54, 106-148.
- Browne, M. W. & Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. I K. Bollen & S. Long (red.), *Testing structural equation models* (s. 136-162). Newbury Park, NJ: Sage.
- Burgess, K., Rubin, K. H., Cheah, C. & Nelson, L. (2001). Behavioral inhibition, socially withdrawal and parenting. I R. Crozier & L. E. Alden (red.), *International handbook of social anxiety: concepts, reasearch and interventions relating to the self and shyness* (s. 383-418). New York: Wiley.
- Burke, N. (1991). College psychotherapy and the development of a capacity for solitude. *Journal of College Student Psychotherapy*, 6, 59-86.
- Calkins, S. D. & Fox, N. A. (1992). The relations among infant temperament, security of attachment, and behavioral inhibition at twenty-four months. *Child Development*, 63, 1456-1472.
- Camras, L. A. & Fatani, S. (2006). The development of emotional expressivity and the influence of culture. *International Society for the Study of Behavioural Development Newsletter*, 49, 12-14.
- Casiglia, A. C., Lo Coco, A. & Zappulla, C. (1998). Aspects of social reputation and peer relationships in italian children: A cross-cultural perspective. *Developmental Psychology*, 34, 723-730.
- Caspi, A. & Shiner, R. L. (2006). Personality development. I W. Damon & R. Lerner (red.). *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (6. utg.). (s. 300-364). New York: Wiley.
- Cheah C. S. L. & Rubin K. H. (2004). A cross-cultural examination of maternal beliefs regarding maladaptive behaviors in preschoolers. *International Journal of Behavioral Development*, 28, 83–94.

- Cheek, J. M. & Buss, A. H. (1981). Shyness and sociability. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 330-339.
- Chen, X. (2010). Shyness-Inhibition in childhood and adolescence. I Rubin, K. H., & Coplan, R. J. (Red.), *The development of shyness and social withdrawal* (s. 213-234). New York: Guilford.
- Chen, X. & French, D. C. (2008). Children's social competence in cultural context. *Annual Review of Psychology*, 59, 591-616.
- Cook, T. D. & Campbell, D.T. (1979). *Quasi-Experimentation: Design and analysis for field settings*. Chicago: Rand McNally.
- Coplan, R. J. & Armer, M. (2005). Talking yourself out of being shy: Shyness, expressive vocabulary, and socioemotional adjustment in preschool. *Merrill-Palmer Quarterly*, 51, 20-41.
- Coplan, R.J., Closson, L. M. & Arbeau, K. A. (2007a). Gender differences in the behavioral associates of loneliness and social dissatisfaction in kindergarten. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48, 988-995.
- Coplan, R. J., Girardi, A., Findlay, L. C. & Frohlick, S. L. (2007b). Understanding solitude: Young children's attitudes and responses towards hypothetical socially-withdrawn peers. *Social Development*, 16, 390-409.
- Coplan, R. J., Prakash, K., O'Neil, K. & Armer, M. (2004). Do you 'want' to play? Distinguishing between conflicted-shyness and social disinterest in early childhood. *Developmental Psychology*, 40, 244-258.
- Coplan, R.J. & Weeks, M. (2010a). Unsociability in childhood. In K. H. Rubin & R. J. Coplan (red.), *The development of shyness and social withdrawal in childhood and adolescence* (s. 64-83). New York: Guilford.
- Coplan, R.J. & Weeks, M. (2010b). Unsociability in middle childhood: Conceptualization, assessment, and associations with socio-emotional functioning. *Merrill-Palmer Quarterly*, 56, 105-126.
- Coplan, R. J. & Weeks, M. (2008). Shy and soft-spoken: shyness, pragmatic language, and socio-emotional adjustment in early childhood. *Infant and Child Development*, 18, 238-254.
- Coplan, R.J., Wilson, J., Frohlick, S.L. & Zelenski, J. (2006). A person-oriented analysis of

behavioral inhibition and behavioral activation in childhood. *Personality and Individual Differences*, 41, 917-927.

Crozier, R. & Alden, L. E. (2005). *Essentials of social anxiety for clinicians*. New York: Wiley.

Daun, Å. (1989). *Svensk mentalitet: ett jämförande perspektiv*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Deater-Deckard, J. (2001). Annotation: Recent research examining the role of peer relationships in the development of psychopathology. *Journal of Child Psychology Psychiatry*, 42, 565-579.

Degnan, K. A. & Fox, N. A. (2007). Behavioral inhibition and anxiety disorders: Multiple levels of a resilience process. *Development and Psychopathology*, 19, 729-746.

Degnan, K. A., Henderson, H. A., Fox, N. A. & Rubin, K. H. (2008). Predicting social wariness in middle childhood: The moderating roles of child care history, maternal personality, and maternal behavior. *Social Development*, 17, 471-487.

Denissen, J. J., Asendorpf, J. B. & van Aken, M. A. (2008). Childhood personality predicts long-term trajectories of shyness and aggressiveness in the context of demographic transitions in emerging adulthood. *Journal of Personality*, 76, 67-100.

DeVillis, R. F. (2003). *Scale development: Theory and applications* (2. utg.). California: Sage Publications.

Downey, G. & Feldman, S. (1996). Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 1327-1343.

Downey, G., Lebolt, A., Rincon, C. & Freitas, A. (1998). Rejection sensitivity and children's interpersonal difficulties. *Child Development*, 69, 1074-1091.

Eisenberg, N., Fabes, R.A. & Murphy, B.C. (1995). Relations of shyness and low sociability to regulation and emotionality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 505-517.

Eisenberg, N., Shepard, S. A., Fabes, R. A., Murphy, B. C. & Guthrie, I. K. (1998). Shyness and children's emotionality, regulation, and coping: contemporaneous, longitudinal, and across-context relations. *Child Development*, 69, 767-790.

Eysenck, H. J. (1947). *Dimensions of personality*. Oxford, England: Kegan Paul.

Faraone S. V., Biederman, J. & Milberger, S. (1995). How reliable are maternal reports of their children's psychopathology? One-year recall of psychiatric diagnoses of ADHD children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 34, 1001-1008.

Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS* (2. utg.). London: Sage.

- Fox, N. A., Henderson, H. A., Rubin, K. H., Calkins, S. D. & Schmidt, L. A. (2001). Continuity and discontinuity of behavioral inhibition and exuberance: Psychophysiological and behavioral influences across the first four years of life. *Child Development*, 72, 1-21.
- Fullard, W., McDevitt, S. C. & Carey, W. B (1984). Assessing Temperament in One- to Three-Year-Old Children. *Journal of Pediatric Psychology*, 9, 205-217.
- Galanski, E. (2004). Are children able to distinguish among the concepts of aloneness, loneliness, and solitude. *International Journal of Behavioral Development*, 28, 435-443.
- Garcia Coll, C., Kagan, J. & Reznick, J. (1984). Behavioral inhibition in young children. *Child Development*, 55, 1005-1019.
- Garnefski, N., Kraaij, V. & van Etten, M. (2005). Specificity of relations between adolescents' cognitive emotion regulation strategies and internalizing and externalizing psychopathology. *Journal of Adolescent*, 28, 619-631.
- Goodman, R. (1999). The extended version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) as a guide to child psychiatric caseness and consequent burden. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40, 791-799.
- Goodman, R. (2001). Psychometric properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 40, 1337-1345.
- Gravetter, F. J. & Wallnau, L. B. (2000). *Statistics for the behavioral sciences* (5. utg.). Belmont: Wadsworth.
- Gray, J. A. (1972). The psychophysiological Nature of Introversion-Extraversion: a modification of Eysenck's Theory. I V. D. Nebylitsyn & J. A. Gray (red.), *Biological bases of individual behavior*. New York: Academic Press.
- Gray, J. A. (1987). *The neuropsychology of anxiety: An enquiry into the functions of the septo-hippocampal system*. Oxford, England: Oxford University Press.
- Gray, J. A. & McNaughton, N. (2000). *The neuropsychology of anxiety: An enquiry into the functions of the septohippocampal system* (2. utg.). Oxford, England: Oxford University Press.

- Gullone, E., Ollendick, T. H. & King, N. J. (2006). The Role of attachment representation in the relationship between depressive symptomatology and social withdrawal in middle childhood. *Journal of Child and Family Studies*, 15, 271–285.
- Harper, S. M., Dickson, J. W. & Welsh, D. P. (2006). Self-silencing and rejection sensitivity in adolescent romantic relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 435-443.
- Harrist, A. W., Zaia, A. F., Bates, J. E., Dodge, K. A. & Pettit, G. S. (1997). Subtypes of social withdrawal in early childhood: Sociometric status and social-cognitive differences across four years. *Child Development*, 68, 278–294.
- Hartup, W. W., & Stevens, N. (1997). Friendship and adaption in the life course. *Psychological Bulletin*, 121, 355-370.
- Heiervang, E., Goodman, A. & Goodman, R. (2008). The Nordic advantage in child mental health: Separating health differences from reporting style in a cross-cultural comparison of psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 678-685.
- Henderson, H.A., Marshall, P.J., Fox, N.A. & Rubin, K.H. (2004). Psychophysiological and behavioral evidence for varying forms and functions of nonsocial behavior in preschoolers. *Child Development*, 75, 251-263.
- Hills, P., & Argyle, M. (2000). Happiness introversion-extroversion and happy introverts. *Personality and Individual Differences*, 30, 595-608.
- Hinkle, D. E. Wiersma, W., & Jurs, S. G. (2003). *Applied statistics for the behavioral sciences* (5. utg.). New York: Houghton Mifflin Company.
- Hofstede, G. & Hofstede, G. J. (2005). *Cultures and organizations: Software of the mind*. New York: McGraw-Hill.
- Howitt, D. & Cramer, D. (2008). *Introduction to statistics in psychology* (4. utg.). England: Person Education limited.
- Hymel, S., Rubin, K. H., Rowden, L. & LeMare, L. (1990). A longitudinal study of sociometric status in middle and late childhood. *Child Development*, 61, 2004 –2121.
- Janson, H. & Mathiesen, K. S. (2008) Temperament profiles from infancy to middle childhood: development and associations with behavior problems. *Developmental Psychology*, 44, 1314 –1328.

- Kagan, J., Reznick, J. S., Clarke, C., Snidman, N. & Garcia-Coll, C. (1984). Behavioral inhibition to the unfamiliar. *Child Development*, 55, 2212-2225.
- Kagan, J., Reznick, J. S. & Snidman, N. (1987). The physiology and psychology of behavioral inhibition in children. *Child Development*, 58, 1459-1473.
- Karevold, E., Røysamb, E., Ystrom, E. & Mathiesen, K. S. (2009). Predictors and pathways from infancy to symptoms of anxiety and depression in early adolescence. *Developmental Psychology*, 45, 1051–1060.
- Kerr, M., Lambert, W. W. & Bem, D. J. (1996). Life course sequelae of childhood shyness in Sweden: Comparison with the United States. *Developmental Psychology*, 32, 1100-1110.
- Kingery, J. N, Erdley, C. A, Marshall, K. C, Whitaker, K. G. & Reuter, T. R. (2010). Peer experiences of anxious and socially withdrawn youth: an integrative review of the developmental and clinical literature. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 13, 91-128.
- Klasen, H., Woerner, W., Wolke, D, Myer, R., Overmeyer, S., Kaschnitz, W., Rothenberger, A. & Goodman, R. (2000). Comparing the german versions of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ-DEU) and the Child Behavior Checklist. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 9, 271-276.
- Kragh, S. & Bislev, S. (2005). The globalisation of business schools. *European Business Forum* 21, 60-62.
- Kristensen, M. & Gravdal, T. (2008). Sjenanse og vennskap: betydningen av språk, perspektivtaking og prososialitet. En studie av 597 barn i norske barnehager. Universitetet i Oslo: Norge.
- Kunnskapsforlaget. *Ordnett*. Hentet fra http://ordnett.no/ordbok.html?search=Egalitarisme&search_type=&publications=2&publications=3&publications=6&publications=17&publications=20&publications=23&publications=33&publications=36&publications=1&publications=5&publications=21&publications=22&publications=9&publications=10&publications=7&publications=8&publications=15&publications=16.
- Ladd, G. W. (2006). Peer rejection, aggressive or withdrawn behavior, and psychological maladjustment from ages 5 to 12: an examination of four predictive models. *Child*

Development, 77, 822–846.

- Larsson, B. & Frisk, M. (1999). Social Competence and emotional/behavior problems in 6-16 year-old Swedish school children. *European Journal of Child and Adolescent Psychiatry*, 8, 24-33.
- Larson, R.W. & Richards, M. H. (1991). Daily companionship in late childhood and early adolescence: Changing developmental contexts. *Child Development*, 62, 284-300.
- Leary, M. R., Herbst, K. C. & McCrary, F. (2003). Finding pleasure in solitary activities: Desire for aloneness or disinterest in social contact? *Personality and Individual Differences*, 35, 59-68.
- Lieb, R., Wittchen, H. U., Höfler, M., Fuetsch, M., Stein, M. B. & Merikangas, K. R. (2000). Parental psychopathology, parenting styles, and the risk of social phobia in offspring: A prospective-longitudinal community study. *Archives of General Psychiatry*, 57, 859–866.
- Locascio, J. J. (1982) The Cross-lagged correlation technique: Reconsideration in terms of exploratory utility, assumption, specification and robustness. *Educational and Psychological Measurement*. 42, 1023-1036.
- London, B., Downey, G., Bonica, C. & Paltin, I. (2007). Social causes and consequences of rejection sensitivity. *Journal of Research on Adolescence*, 17, 481-506.
- Long, C. R. & Averill, J.R. (2003). Solitude: An exploration of benefits of being alone. *Journal of the Theory og Social Behavior*, 33, 21-44.
- Long, C. R., Seburn, M., Averill, J. R. & More, T. A. (2003). Solitude experiences: Varieties, settings, and individual differences. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 578-83.
- Mathiesen, K. S. & Tambs, K. (1999). The EAS temperament questionnaire--factor structure, age trends, reliability, and stability in a Norwegian sample. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40, 431-439.
- Nelson, L. J., Rubin, K. H. & Fox, N. A. (2005). Social withdrawal, observed peer acceptance, and the development of self-perceptions in children ages 4 to 7 years. *Early Childhood Research Quarterly*, 20, 185-200.
- Newcomb, A. F., Bukowski, W. M. & Pattee, L. (1993). Children's peer relations: A meta-analytic review of popular, rejected, neglected, controversial, and average sociometric status. *Psychological Bulletin*, 11, 99-128.

- Niegel, S., Ystrom, E., Hagtvet, K. A. & Vollrath, M. E. (2008). Difficult temperament, breastfeeding, and their mutual prospective effects: The norwegian mother and child cohort study. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 29, 458-468.
- Nørvik, T. S (1999). Validity of the Child Behavior Checklist in a Norwegian sample. *European Journal of Child and Adolescent Psychiatry*, 8, 247-254.
- Oh, W., Rubin, K. H., Bowker, J.C., Booth-LaForce, C., Rose-Krasnor, L. & Laursen, B. (2008). Trajectories of social withdrawal middle childhood to early adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 553-556.
- Ogden, T. (2009). *Sosial kompetanse og problematferd i skolen* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ollendick, T. H., Greene, R. W., Weist, M. D. & Oswald, D. P. (1990). The predictive validity of teacher nominations: a five-year follow up of at-risk youth. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 18, 699–713.
- Pallant, J. (2006). *SPSS survival manual* (2. utg.). New York: Open University Press.
- Piaget J. (1932). *The moral judgment of the child*. Glencoe: Free Press.
- Prior, M., Smart, D., Sanson, A. & Oberklaid, F. (2000). Does shy-inhibited temperament in childhood lead to anxiety problems in adolescence? *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39, 461–468.
- Putnam, S. P. & Stifter, C. A. (2005). Behavioral approach – inhibition in toddlers: Prediction from infancy, positive and negative affective components, and relations with behavior problems. *Child Development*, 76, 212 – 226.
- Reijntjes, A., Stegge, H., Terwogt, M. M., Kamphuis, J. H. & Telch, M. J. (2006). Emotion regulation and its effects on mood improvement in response to in vivo peer rejection challenge. *Emotion*, 6, 543–552.
- Robins, L. N. (1966). *Deviant children grown up: a sociological and psychiatric study of sociopathic*. Baltimore: Williams & Wilkins.
- Rogosa, D. R. (1980). A critique of cross-lagged correlations. *Psychological Bulletin*, 88, 245-258.
- Rubin, K. H. (1982). Nonsocial play in preschoolers: necessarily evil? *Child Development*, 53, 651–57.

- Rubin, K. H. & Asendorpf, J. B. (1993). *Social withdrawal, inhibition and shyness in childhood*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Rubin K. H., Bukowski W. & Parker, J. G. (2006a). Peer interactions, relationships, and groups. I N. Eisenberg (red.), *Handbook of child psychology: social, emotional, and personality development* (s. 571–645). New York: Wiley.
- Rubin, K. H., Burgess, K. & Coplan, R. (2002). Social inhibition and withdrawal in childhood. In P. K. Smith & C. Hart (red.), *Handbook of childhood social development*. London: Blackwell.
- Rubin, K. H., Chen, X., McDougall, P., Bowker, A. & McKinnon, J. (1995a). The waterloo longitudinal project: Predicting adolescent internalizing and externalizing problems from early and mid-childhood. *Developmental Psychopathology*, 7, 751–764.
- Rubin, K. H. & Coplan R. J. (2004). Paying attention to and not neglecting social withdrawal and social isolation. *Merrill-Palmer Quarterly*, 50, 506-534.
- Rubin, K. H., Coplan, R.J. & Bowker, J. (2009). Social withdrawal in childhood. *Annual Review of Psychology*, 60, 141-171.
- Rubin, K. H., Coplan, R.J., Fox, N.A. & Calkins, S.D. (1995b). Emotionality, emotion regulation, and preschoolers' social adaptation. *Development and Psychopathology*, 7, 49-62.
- Rubin, K. H., Hymel, S. & Mills, R. S. L. (1989). Sociability and social withdrawal in childhood: Stability and outcomes. *Journal of Personality*, 57, 237–256.
- Rubin, K. H. & Mills R. S. L. (1988). The many faces of social isolation in childhood. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56, 916–924.
- Rubin, K. H., Wojslawowicz, J. C., Rose-Krasnor, L., Booth-LaForce, C. & Burgess, K. B. (2006b). The best friendships of shy/withdrawn children: Prevalence, stability, and relationship quality. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 34, 143–157.
- Rutter M. (2007). Proceeding from observed correlation to causal inference: The use of natural experiments. *Perspectives on Psychological Science*, 2, 377–395.
- Sanne, B., Torsheim, T., Heiervang, E. & Stormark, K. M. (2009). The Strengths and Difficulties Questionnaire in the Bergen child study: A conceptually and methodically motivated structural analysis. *Psychology Assess*, 21, 352-364.
- Schmidt, L.A., Fox, N. A., Rubin, K. H., Sternberg, E. M., Gold, P. W, Smith, C. C. & Schulkin, J

- (1997). Behavioral and neuroendocrineresponses in shy children. *Developmental Psychobiology*, 30, 127–40.
- Schmidt, L. A. & Schulkin, J. (1999). *Extreme fear, shyness and social phobia: Origins biological mechanisms and clinical outcomes*. New York: Oxford university press.
- Schneider, B. H. (1999). A multimethod exploration of the friendships of children considered socially withdrawn by their peers. *Journal of Abnormal Psychology*, 27, 115–123.
- Schneider, B. H., Richard, J. F., Younger, A. J. & Freeman, P. (2000). A longitudinal exploration of the continuity of children's social participation and social withdrawal across socioeconomic status levels and social settings. *European Journal of Social Psychology*, 30, 497–519.
- Schneider, B. H., Younger, A. J., Smith, T. & Freeman, P. (1998). A longitudinal exploration of the cross-context stability of social withdrawal in early adolescence. *Journal of Early Adolescent*, 18, 374–396.
- Schwartz, C. E., Snidman, N. & Kagan, J. (1999). Adolescent social anxiety as an outcome of inhibited temperament in childhood. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 38, 1008–1015.
- Silberg, J. L., Febo San Miguel, V. F., Murrelle, E. L., Prom, E. Bates, J. E., Canino, G., Egger, H., & Eaves, L. J. (2005). Genetic and environmental influences on temperament in the first year of life: The Puerto Rico Infant Twin Study (PRINTS). *Twin Research and Human Genetics*. 8, 328-236.
- Shamir-Essakow, G., Ungerer, J. A. & Rapee, R. M. (2005). Attachment, behavioral inhibition, and anxiety in preschool children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33, 131–143.
- Smillie, L. D. & Jackson, C. J. (2005). The appetitive motivation scale and other BAS measures in the prediction of Approach and Active Avoidance. *Personality and Individual Differences*, 38, 981–994.
- Spangler, T. & Gazelle, H. (2010). Anxious solitude, unsociability, and peer exclusion in middle childhood: A multitrait-multimethod matrix. *Social Development*, 18, 833-856.
- Statistisk sentralbyrå (2007a). *Barn og unge. Barnehager*. Hentet fra <http://www.ssb.no/barnehager/arkiv/tab-2007-03-15-04.html>
- Statistisk sentralbyrå (2007b). *Barn og unge*. Hentet fra

<http://www.ssb.no/barnogunge/arkiv/2007/tabeller/arbeid/arb0100.html>

Statistisk sentralbyrå (2007c). *Barn og unge*. Hentet fra

<http://www.ssb.no/barnogunge/arkiv/2007/tabeller/okonomi/oko0100.html>

Statistisk sentralbyrå (2009). *Utdanningsindikatorer, OECD*. Hentet fra

<http://www.ssb.no/emner/04/01/utind/tab-2009-09-08-01.htm>

Stevens, J. (1996). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (3. utg.). Mahway: Lawrence Erlbaum.

Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics* (4. utg.). New York: Harper Collins.

Thijs, J. T., Koomen, H. M. Y., de Jong, P. F., van der Leij, A. & van Leeuwen, M. P. G. (2004). Internalizing behaviors among kindergarten children: Measuring dimensions of social withdrawal with a checklist. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33, 802–812.

UNICEF Innocenti Research Centre (2007). Child poverty in perspective: An overview of child well-being in rich countries. Hentet fra http://www.unicef-irc.org/publications/PDF/rc7_eng.pdf.

Van Roy, B., Grøholt, B., Heyerdahl, S. & Clench-Aas, J. (2006). Self-reported strengths and difficulties in a large Norwegian population 10–19 years: Age and gender specific results of the extended SDQ-questionnaire. *European Child Adolescent Psychiatry*, 15, 189–98.

von Tetzchner, S. (2003). *Utviklingspsykologi, barne- og ungdomsalderen*. Oslo: Gyldendal Akademiske.

Weeks, M., Coplan, R. J. & Kingsbury, A. (2009). The correlates and consequences of early appearing social anxiety in young children. *Journal of Anxiety Disorders*, 23, 965–972.

Wood, J. J., McLeod, B. D., Sigman, M., Hwang, W. C. & Chu, B. C. (2003). Parenting and childhood anxiety: Theory, empirical findings, and future directions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44, 134–51.

World Health Organization (1993). *The ICD-10 Classification of mental and behavioral disorders. Diagnostic criteria for research*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.

Youth in Mind (2007). Hentet fra <http://www.sdqinfo.com/d21.html>.